

Stenografični zapisnik

pete seje

deželnega zbora kranjskega

v Ljubljani

dné 8. novembra 1905.

Navzoči: Prvosednik: Deželni glavar Oton pl. Detela. — Vladni zastopnik: C. kr. deželni predsednik Teodor Schwarz in c. kr. okrajni glavar Viljem Haas. — Vsi članovi razun: baron Marija Oton Apfaltrer-Apfaltrern, Ivan Božič, knezoškof dr. Anton Bonaventura Jeglič, dr. Danilo Majaron, Filip Supančič in Anton Ulm. — Zapisnikar: Deželni tajnik Fran Uršič.

Dnevni red:

1. Branje zapisnika 4. deželno-zborske seje dné 7. novembra 1905.
2. Naznanila deželno-zborskega predsedstva.
3. Utemeljevanje nujnih predlogov.
4. Volitev finančnega odseka 12 članov.
5. Volitev upravnega odseka 12 članov.
6. Volitev verifikacijskega odseka 9 članov.
7. Volitev odseka za letno poročilo 9 članov.
8. Poročilo o delovanju deželnega odbora za dobo od 1. januarja do konca decembra 1904.
Poročila deželnega odbora, s katerimi se predloži:
9. Priloga 1. Računski sklep kranjskega učiteljskega pokojninskega zaklada za l. 1904.
10. Priloga 2. Računski sklep deželnega posojilnega zaklada za l. 1904.
11. Priloga 3. Računski sklep deželnokulturnega zaklada za l. 1904.
12. Priloga 4. Dovolitev deželnega prispevka za pogozditev pašnikov na Nanosu graščaka Karola Mayerja v Ložah.
13. Priloga 5. Računski sklep zaklada deželne prisilne delavnice za l. 1904.
14. Priloga 6. Računski sklep normalnošolskega zaklada za l. 1904.
15. Priloga 7. Dovolitev deželnega prispevka za uravnavo Save na progi Laze-Senožeti med km 22.9 do 23.8.
16. Priloga 8. Računski sklep pokojninskega zaklada deželnih uslužbencev za l. 1904.

Stenographischer Bericht

der fünften Sitzung

des krainischen Landtages

in Laibach

am 8. November 1905.

Anwesende: Vorsitzender: Landeshauptmann Otto Edler von Detela — Regierungsvertreter: K. k. Landespräsident Theodor Schwarz und k. k. Bezirkshauptmann Wilhelm Haas. — Sämtliche Mitglieder mit Ausnahme von: Freiherr Maria Otto Apfaltrer von Apfaltrern, Johann Božič, Fürstbischof Dr. Anton Bonaventura Jeglič, Philipp Supančič und Anton Ulm. — Schriftführer: Landschafts-Sekretär Franz Uršič.

Tagesordnung:

1. Lesung des Protokolls der 4. Landtagsitzung vom 7. November 1905.
2. Mitteilungen des Landtagspräsidiums.
3. Begründung der Dringlichkeitsanträge.
4. Wahl eines Finanzausschusses von 12 Mitgliedern.
5. Wahl eines Verwaltungsausschusses von 12 Mitgliedern.
6. Wahl eines Verifikationsausschusses von 9 Mitgliedern.
7. Wahl eines Rechenschaftsberichts-ausschusses von 9 Mitgliedern.
8. Rechenschaftsbericht des Landesausschusses für die Zeit vom 1. Jänner bis Ende Dezember 1904.
Berichte des Landesausschusses, mit welchen vorgelegt wird:
9. Beilage 1. Rechnungsabluß des krainischen Lehrer-Pensionsfonds für das Jahr 1904.
10. Beilage 2. Rechnungsabluß des Landesanlehensfonds für das Jahr 1904.
11. Beilage 3. Rechnungsabluß des Landeskulturfonds für das Jahr 1904.
12. Beilage 4. Bewilligung eines Landesbeitrages für die Aufzucht der dem Gutsbesitzer Karl Mayer in Leutenburg gehörigen Gutweiden am Nanos.
13. Beilage 5. Rechnungsabluß der Zwangsarbeitshausfonds für das Jahr 1904.
14. Beilage 6. Rechnungsabluß des Normalschulfonds für das Jahr 1904.
15. Beilage 7. Bewilligung eines Landesbeitrages zur Regulierung der Save in der Strecke Laase-Senožet zwischen km 22.9 bis 23.8.
16. Beilage 8. Rechnungsabluß des Pensionsfonds der Landesbediensteten für das Jahr 1904.

17. Priloga 9. Računski sklep muzejskega zaklada za l. 1904.
18. Priloga 10. Računski sklep garancijskega zaklada Dolenjskih železnic za l. 1904.
19. Priloga 11. Računski sklep gledališkega zaklada za l. 1904.
20. Priloga 12. Računski sklepi bolničnega, blazničnega, porodničnega in najdenskega zaklada za leto 1904.
21. Priloga 13. Računski sklep kranjske kmetijske šole na Grmu za l. 1904.
22. Priloga 14. Računski sklep deželnega zaklada za l. 1904.
23. Priloga 15. Proračun učiteljskega pokojninskega zaklada za l. 1906.
24. Priloga 16. Proračun deželnega posojilnega zaklada za l. 1906.
25. Priloga 17. Proračun Grmskega zaklada za l. 1906.
26. Priloga 18. Proračun deželnokulturnega zaklada za l. 1906.
27. Priloga 19. Poročilo deželnega odbora o volitvi dveh deželnih poslancev iz volilnega razreda velikega posestva.
28. Priloga 20. Poročilo deželnega odbora glede dovolitve višjih nego 20% doklad za cestne namene.
29. Priloga 21. Poročilo deželnega odbora o zgradbi okrajne ceste Krmelj-Tržišče z dotičnim načrtom zakona.
30. Volitev deželnega odbornika iz kurije velikega posestva.
31. Priloga 23. Poročilo deželnega odbora glede zopetne predložitve v deželnozbornskih zasedanjih l. 1902, 1903 in 1904 nerešenih predlog.
32. Priloga 22. Proračun zaklada deželne prisilne delalnice za l. 1906.
33. Priloga 24. Poročilo deželnega odbora o prošnji mestne občine Ljubljanske za dovoljenje, da sme vsled neizvršenih raznovrstnih javnih del prihranjeni znesek 170 000 kron porabiti v pokritje primanjkljaja pri stroških za povečanje mestne elektrarne.
34. Priloga 25. Proračun gledališkega zaklada za l. 1906.
35. Priloga 26. Poročilo deželnega odbora o tem, da voli deželni zbor 4 člane in 4 namestnike v pridobninsko deželno komisijo za Kranjsko, potem 8 članov in 8 namestnikov v prizivno komisijo glede osebne dohodnine za Kranjsko.
36. Priloga 27. Proračun normalnošolskega zaklada za l. 1906.
37. Priloga 28. Poročilo deželnega odbora o preložitvi Belopeške deželne ceste na Štiklu.
38. Priloga 29. Poročilo deželnega odbora glede posledobne dovolitve deželnih prispevkov za več dovršenih vodovodov.
39. Priloga 30. Proračun muzejskega zaklada za l. 1906.
40. Priloga 31. Proračun pokojninskega zaklada deželnih uslužbencev za l. 1906.
41. Priloga 32. Poročilo deželnega odbora o oddaji del pri razširjalni zgradbi domobranske vojašnice.
42. Priloga 33. Poročilo deželnega odbora o podporah, ki jih je deželni odbor leta 1903, 1904 in 1905 obljubil iz deželnega zaklada nekaterim okrajnocestnim odborom.
17. Beilage 9. Rechnungsabscluß des Museumsfonds für das Jahr 1904.
18. Beilage 10. Rechnungsabscluß des Garantiefonds der Unterfrainerbahnen für das Jahr 1904.
19. Beilage 11. Rechnungsabscluß des Theaterfonds für das Jahr 1904.
20. Beilage 12. Rechnungsabsclüsse des Krankenhaus-, Irrenhaus-, Gebärhaus- und Findelfonds für das Jahr 1904.
21. Beilage 13. Rechnungsabscluß der krainischen landwirtschaftlichen Schule in Stauden für das Jahr 1904.
22. Beilage 14. Rechnungsabscluß des Landesfonds für das Jahr 1904.
23. Beilage 15. Voranschlag des Lehrpensionsfonds für das Jahr 1906.
24. Beilage 16. Voranschlag des Landesanlehensfonds für das Jahr 1906.
25. Beilage 17. Voranschlag des Staudner Fonds für das Jahr 1906.
26. Beilage 18. Voranschlag des Landeskulturfonds für das Jahr 1906.
27. Beilage 19. Bericht des Landesausschusses über die Wahl zweier Landtagsabgeordneten aus der Wählerklasse des Großgrundbesitzes.
28. Beilage 20. Bericht des Landesausschusses, betreffend die Bewilligung von mehr als 20%igen Umlagen für Straßenzwecke.
29. Beilage 21. Bericht des Landesausschusses, betreffend den Bau der Bezirksstraße Krmelj-Tržišče unter Anschluß des betreffenden Geköntwurfes.
30. Wahl eines Landesausschussesmitgliedes aus der Kurie des Großgrundbesitzes.
31. Beilage 23. Bericht des Landesausschusses, betreffend die Wiedervorlage der in den Landtagsessionen der Jahre 1902, 1903 und 1904 unerledigt gebliebenen Vorlagen.
32. Beilage 22. Voranschlag des Landes- Zwangsarbeitshausfonds für das Jahr 1906.
33. Beilage 24. Bericht des Landesausschusses, betreffend das Ansuchen der Stadtgemeinde Laibach um Bewilligung der Verwendung eines infolge Nichtausführung verschiedener öffentlicher Arbeiten in Ersparung gekommenen Betrages von 170.000 Kronen zur Deckung eines Fehlbetrages bei den Kosten für die Vergrößerung des städtischen Elektrizitätswerkes.
34. Beilage 25. Voranschlag des Theaterfonds für das Jahr 1906.
35. Beilage 26. Bericht des Landesausschusses, betreffend die vom Landtage vorzunehmende Wahl von 4 Mitgliedern und 4 Stellvertretern in die Erwerbsteuer-Landeskommission für Krain, dann von 8 Mitgliedern und 8 Stellvertretern in die Personaleinkommensteuer-Berufungskommission für Krain.
36. Beilage 27. Voranschlag des Normalchulfonds für das Jahr 1906.
37. Beilage 28. Bericht des Landesausschusses, betreffend die Umliegung der Weißenfelder Landesstraße am Stückelberge.
38. Beilage 29. Bericht des Landesausschusses, betreffend die nachträgliche Bewilligung von Landesbeiträgen für mehrere ausgeführte Wasserversorgungsanlagen.
39. Beilage 30. Voranschlag des Museumsfonds für das Jahr 1906.
40. Beilage 31. Voranschlag des Pensionsfonds der Landesbediensteten für das Jahr 1906.
41. Beilage 32. Bericht des Landesausschusses, betreffend die Vergebung der Arbeiten beim Erweiterungsbaue der Landwehrkaserne.
42. Beilage 33. Bericht des Landesausschusses, betreffend die in den Jahren 1903, 1904 und 1905 einigen Bezirksstraßen-ausschüssen in Aussicht gestellten Unterstüzungen aus dem Landesfonde.

Deželni glavar:

Proглаšam sklepčnost visoke zbornice ter otvarjam sejo.

Prosim gospoda zapisnikarja, da prečita zapisnik zadnje seje.

1. Branje zapisnika IV. deželnozborske seje dné 7. novembra 1905.**1. Lesung des Protokolles der IV. Landtags-sitzung vom 7. November 1905.****Tajnik Uršič:**

(Bere zapisnik IV. seje v nemškem jeziku. — Liest das Protokoll der IV. Sitzung in deutscher Sprache.)

Deželni glavar:

Želi kdo gospodov poslancev kak popravek v ravno kar prečitanem zapisniku?

Poslanec dr. Šusteršič:

Prosim za besedo!

Deželni glavar:

Gospod poslanec dr. Šusteršič ima besedo.

Poslanec dr. Šusteršič:

Visoka zbornica! Ravno kar se je prečital zapisnik zadnje seje visoke zbornice in sicer v nemškem jeziku. Nemški zapisniki o sejah visoke zbornice so izraz velike kulance, katero uporablja visoka zbornica napram nemški stranki v tej zbornici. Visoka zbornica pa nima nikakega povoda — (Poslanec dr. Krek: — Abgeordneter Dr. Šref: „Res je!“) — nadalje uporabljati to velikansko kulanco in delati komplimente pred nemškimi grofi in baroni; (Poslanec dr. Krek: — Abgeordneter Dr. Šref: „Res je!“) kajti, gospoda moja, zadnje dni smo se prepričali, da se ti gospodje protivijo razširjenju volilne pravice, da se protivijo pošteni volilni reformi, in hočejo še nadalje izvrševati svoj ilegitični upliv, katerega imajo in kateri ni v nobenem razmerju s številom volilcev v naši deželi. V poštev je pa treba jemati še druge momente. Obupni boj, katerega bojujejo naši bratje proti Nemcem na Štajarskem in Koroškem za svoj obstanek, je vsakemu izmed nas, gospoda moja, znan. In, gospoda moja, povdarjam to, da se v štajarskem deželnem zboru in deželnem zboru koroškem delajo izključno le nemški sejni zapisniki (Klici na levi: — Ruše links: „Tako je!“) Dokler je to v teh deželnih zborih tako, dokler se to godi v deželah, kjer je slovenski element mnogo močnejši kakor nemški element v naši deželi, dokler je temu tako, mislim, da moramo iz stališča zdrave retorzijske politike tudi v deželnem zboru kranjskem, ki ima in bode imel vedno slovensko večino, enakomerno postopati. In razven tega pa, gospoda moja, tudi neglede na vse

te momente, je navada, katera je bila doslej glede nemških in slovenskih zapisnikov in po kateri navadi se je zapisnik v eni seji čital v slovenskem, zapisnik druge seje pa v nemškem jeziku, popolnoma neutemeljena in neopravičena. Če se že hočejo koncedirati nemški zapisniki, bi moralo to število nemških zapisnikov biti v soglasju s številom prebivalstva. 95% prebivalcev v naši deželi je Slovencev, le 5% je Nemcev; torej bi se smel k večjemu vsak 20ti zapisnik čitati v nemškem jeziku, zapisniki 19tih sej pa bi se morali čitati v slovenskem jeziku, v jeziku ogromnega števila prebivalcev naše dežele.

Zaradi tega v imenu katoliškonarodne stranke predlagam:

„Zapisnik zadnje seje se ne odobri, temveč se sklene, da se popravi tako, da se sestavi in prečita v slovenskem jeziku“. (Zivahno odobravanje in ploskanje na levi in na galeriji. — Lebhafter Beifall und Händeklatschen links und auf der Galerie.)

Deželni glavar:

Gospod poslanec ekszellenca baron Schwegel ima besedo.

Abgeordneter Baron Schwegel:

Der Herr Vorredner stellte den Antrag, daß das in deutscher Sprache verfaßte Sitzungsprotokoll der letzten Sitzung nicht zur Kenntnis genommen und daß der Beschluß gefaßt werde, die Sitzungsprotokolle künftighin nur in slovenischer Sprache zu verfassen. Dieser Antrag steht im Widerspruche mit der Gepflogenheit, die in diesem Landtage seit jeher ungehindert beobachtet wurde. Das einträchtige Zusammenwirken der beiden Volksstämme ist auf diesem Gebiete bis heute nie und in keiner Weise gestört worden; dieser Antrag des Herrn Dr. Šusteršič hat nun den Zweck diese Eintracht zu stören. (Poslanec dr. Šusteršič: — Abgeordneter Dr. Šusteršič: „Kakšna „Eintracht“?“ — Smeh na levi. — Gelächter links — Poslanec dr. Krek: — Abgeordneter Dr. Šref: „Le vi jo hočete!“) Ich habe den Herrn Vorredner in keiner Weise unterbrochen und ich darf wohl erwarten, daß er die gleiche Rücksicht üben wird und daß ich daher um Ruhe bitten darf. Dieses einträchtige Zusammenwirken aller Parteien auf diesem Gebiete ist zur Lösung der verschiedenen wichtigen Fragen, die wir zu erörtern und zu entscheiden haben sehr nothwendig, ja unerläßlich. Es ist unser aufrichtiger Wunsch, daß es auch in Zukunft bei der bisherigen Gepflogenheit belassen werde. Daß diese Gepflogenheit gerecht ist, beweist die Tatsache, daß die Gleichberechtigung beider Landessprachen in diesem Hause immer ohne Widerspruch anerkannt worden ist und selbst mit einer darüber erfoßenen Allerhöchsten Entscheidung sich deckt. Es steht aber fest, daß jede Änderung dieser Übung und dieses Rechtes zu Konsequenzen führen könnte, die zur Einschränkung der Thätigkeit des Landtages führen würden. (Poslanec dr. Šusteršič: — Abgeordneter Dr. Šusteršič: „Sedaj bodele pa Vi obstruiri!“) Von unserem Standpunkte müssen wir auf das nachdrücklichste verlangen, daß unserem Rechte und den Rücksichten auf die zweite Landessprache hier vollständig Rechnung getragen werde.

(Odobranje na desni. — Händeklatschen rechts. — Poslanec grof Barbo: — Abgeordneter Graf Barbo: „So was lassen wir uns nicht gefallen!“ — Poslanec dr. Šusteršič: — Abgeordneter Dr. Šusteršič: „Kaj pa na Štajarskem, kaj pa na Koroškem?“)

Deželni glavar:

Gospod poslanec Hribar ima besedo.

Poslanec Hribar:

Visoka zbornica! V imenu svojih somišljenikov čast mi je podati izjavo, da se principijelno ne protivimo predlogu, katerega je stavil načelnik kljuba katoliškonarodnih poslancev; vendar pa smatram, da je ta predlog samostojen predlog, ali če ne, da je bil tukaj stavljen kot nujni predlog, in kot tak bi imel priti pred odsek, da se o njem posvetuje in poroča.

Predlagam da se izroči predlog častitega tovariša gospoda dr. Šusteršiča upravnemu odseku v posveto- vanje in poročanje.

Poslanec dr. Šusteršič:

Visoka zbornica! Kar se tiče ugovorov gospoda barona Schwegla, ki se ni vedel sklicevati na drugo, nego na navado, katera je tukaj veljala, povdarjam, da je ta navada tudi nam bila znana in da sem tudi v svojem govoru navajal razloge, iz katerih take navade dalje ne moremo protirahirati. Tudi sem navajal vzrok, da so tega krivi drugi, ne mi. Krivi so tega tisti gospodje, ki stojijo pod vodstvom gospoda barona Schwegla, odnosno somišljeniki teh gospodov v štajarskem in koroškem deželnem zboru. — Toliko glede ugovorov gospoda barona Schwegla in sedaj prihajam k ugovorom gospoda poslanca župana Hribarja. Jaz bi popolnoma razumel, če bi ti gospodje, ki so politično zvezani z baronom Schweglom, možato in lojalno izrekli: Mi smo z Nemci zvezani in zaradi tega glasujemo proti predlogu. (Poslanec Hribar: — Abgeordneter Hribar: „Vsaj nisem rekel, da bomo proti glasovali!“) Gospod župan Hribar, Vi ste danes proti temu govorili, proti temu, da bi se o tem predlogu glasovalo. (Poslanec dr. Tavčar: — Abgeordneter Dr. Tavčar: „Spada pod odsek!“) Jaz konstatujem, da ni potreben noben nujni predlog in ne samostalni predlog, kajti stavljen sem v smislu § 12. pravičnega reda predlog o zapisniku samem, zbornica ima avtonomno pravico glede zapisnika sklepati, in nobena sila sveta nam ne more našega sklepa ovreči, ampak kakor hitro mi to danes sklenemo z večino, tedaj bo to v veljavi ostalo in imeli bomo v deželnem zboru samo slovenske zapisnike. Torej gospodje naprednjaki, ta večina je samo od Vas odvisna. Vi boste krivi, ako se ta krivica, katera se dela slovenskemu jeziku v tej zbornici, nadaljuje.

To sem hotel konstatirati in prosim gospoda deželnega glavarja, da moj predlog, ki se popolno strinja s § 12. pravičnega reda, da na glasovanje.

Poslanec Hribar:

Jaz se moram odločno obračati proti očitaniu, katero se nam je zopet vrglo v obraz od nasprotne strani, da zaradi tega, ker smo zvezani s stranko veleposestnikov, ne moremo glasovati za predlog, ki je važen v narodnem oziru. Jaz sem že zadnjič izjavil, da imamo v narodnem oziru popolnoma proste roke in hočemo tudi vedno prosto postopati, in danes sem izjavil, da se principijelno izrekamo za predlog častitega gospoda tovariša dr. Šusteršiča, ne morem pa pritrditi mnenju častitega tovariša gospoda dr. Šusteršiča, da je ta predlog v smislu § 12. našega pravičnika. § 12 namreč — naj mi dovoli častiti gospod deželni glavar, da ga prečitam — tako-le slove:

(bere: — liest:)

„Predsednik prične sejo, kakor je toliko udov pričujočih, da morejo sklepovati. Potem se zapisnik zadnje seje prebere, ako je vsled kakega opomina treba, popravi (Poslanec dr. Šusteršič: — Abgeordneter Dr. Šusteršič: „No!“), in ko je predsednik pravost njegovo izrekel, podpišeta ga predsednik in zapisnikar . . .“

Gospoda moja jaz smatram da predlog, ki ga je stavil častiti gospod tovariš dr. Šusteršič ni popravi zapisnika, (Ugovor na levi — Widerspruch links) kajti on ne ugovarja nikakor vsebini zapisnika, on ugovarja le obliki istega. (Poslanec dr. Šusteršič: — Abgeordneter Dr. Šusteršič: „Potem pa sme biti tudi v kitajskem jeziku pisan!“) Zato bi bilo pravilno, ko bi tovariš gospod dr. Šusteršič, ker že nobeden ni stavljal nujnega predloga, v imenu katoliško-narodne stranke predlog, ki je v razpravi, spremenil v nujni predlog. Če to stori, izjavljam, da bomo jaz in častiti moji gospodje tovariši, glasovali za nujnost. Ko pride predlog v meritorno razpravo, bomo pa čisto gotovo tako pravilno varovali svoje narodno stališče, kakor ga hočejo varovati gospodje tovariši katoliško-narodne stranke.

Poslanec dr. Krek:

Lahek mi je odgovor, ker § 12 pravičnega reda slove, da se zapisnik zadnje seje prebere in in ako je vsled kakega opomina treba, popravi. To se pravi, vsak poslanec ima pravico predlagati: zapisnik naj se v tem in tem smislu spremeni, in gospod deželni glavar mora potem predlog dati na glasovanje in, ako zbornica sklene, da se spremeni v tem smislu, kakor je predlagano, potem se seja prekine za toliko časa, da se popravi. To je popolnoma pravilno po § 12 in to jasno sledi iz tega § 12. Na vsak način je torej popolnoma prav zahteval tovariš gospod dr. Šusteršič, da naj se zapisnik, ako je tukaj bil prečitani v nemškem jeziku, popravi in sicer v tem smislu, da naj ne bo nemško spisan in prečitani, ampak da naj se prečita v slovenskem jeziku in povdarjam, da se mi zdi, da je nemški zapisnik sploh v protislovju s tistim duhom, kateri veje iz § 23. navodila za deželni odbor, kateri ima sledečo vsebino:

(bere: — lieft:)

„... Te sejne zapisnike je shraniti potem v arhivu, vpogled v nje dovoljen je vsakemu članu deželnega zbora.“

Če mora torej celo zapisnik deželnega odbora biti tak, da je vpogled vanj ne le samo dovoljen, ampak tudi mogoč vsakemu članu deželnega zbora, torej tudi tistemu, ki ne zna nemški, velja to veliko bolj o zapisniku deželnega zbora; zaradi tega so samonemški zapisniki nesmisel in v protislovju s § 23. navodila za deželni odbor. Vsled tega menim, da je popolnoma nujno, da se tisti, ki stoje na stališču pravice, zjedinijo tukaj in glasujejo za predlog, katerega je stavil gospod tovariš dr. Šusteršič. Kar se tiče opazke barona Schwegla, naj bi se tukaj mirno razpravljalo in naj bi se za to ohranila nekaka edinost, moram izjaviti, da je med nami in veleposestniki po dogodkih, kakor smo jih izkusili tukaj, taka edinost popolnoma nemogoča — (Klici na levi: — Ruße links: „Tako je!“) in da je vsaka zveza med nami in gospodi na skrajni desnici popolnoma izključena. V tem smislu predlagam, da se predlog tovariša gospoda dr. Šusteršiča sprejme.

Poslanec Hribar:

Po opravljenem redu je sicer dovoljeno vsakemu poslancu samo dvakrat o eni in isti stvari govoriti; vendar se z dovoljenjem častitega gospoda deželnega glavarja oglašam tretjič, da stavim formalen predlog.

Častiti gospodje! Ne dvomite o tem, da ravno tako, kakor Vi, čutimo tudi mi, da razmerje glede zapisnikov, ki se čitajo v deželnem zboru enkrat v nemškem, enkrat v slovenskem jeziku, ni v pravem razmerju s številom prebivalstva. Nikdar se zato ne bomo ustavljali predlogu, da se pravilno razmerje v jezikovnem oziru vzpostavi. Vendar je treba uvaževati, da ne gre o predlogih, ki so faktično samostalni in ki ne popravljajo zapisnika, ampak mu hočejo dati le drugo obliko, takoj sklepati, temveč da se morajo poprej razpravljati v odseku. Ker pa smatram predlog častitega gospoda tovariša dr. Šusteršiča za važen, zaradi tega si ga dovoljujem jaz staviti kot nujni predlog, ter prosim, da glasujete za nujnost. Ni mi treba dalje govoriti o nujnosti, ker je nujnost dana v faktičnem razmerju.

Predlagam v formalnem oziru, da se predlog odstopi upravnemu odseku v posvetovanje.

Poslanec dr. Šusteršič:

Poslužujem se iste kulance, katere se je poslužil častiti moj predgovornik; zahtevam jo tudi za-se in bodem tudi tretjič govoril o tej stvari. Jaz bi častitemu gospodu predgovorniku, ki pravi, da to ni popravljanje zapisnika, odgovoril le-to: Kaj bi mi storili, če bi se zapisnik čital v kakem tujem jeziku? (Poslanec Hribar: — Abgeordneter Hribar: „Se ne more, ker ni deželni jezik!“) Mi bi potem vendar sklenili in zahtevali, da se popravi na deželni jezik in gotovo bi vsak pritrdil, da je to prava zapisnika! In isto velja tudi v tem slučaju.

Ako gospod župan Hribar pravi, da je to nujni predlog in da naj gre kot tak v odsek, bi opozoril, da je to njegovo postopanje v popolnem nasprotstvu s pravilnikom; kajti nujne predloge je treba vložiti pismeno in morajo biti primerno podprti, to je podpisani vsaj od petih poslancev in potem še le pride predlog na vrsto za vsemi nujnimi predlogi, ki so že vloženi. In če bi se tudi danes o nujnosti govorilo in bi se nujnost priznala, pride potem predlog v upravni odsek in potem gospoda moja, kdaj bomo prišli konečno do tega, tega ne vem in tega tudi gospod župan Hribar ne ve, kdaj bomo prišli do tega, da bomo storili in merito sklep, za katerega se tukaj gre. Če vstraža gospod župan Hribar na svojem predlogu, potem moram misliti, da hoče zavleči rešitev zadeve ad calendas graecas. Vsaj to lice ima cela stvar in njegov formalni predlog! Naš predlog pa se natančno strinja s § 12. pravilnika in gospod deželni glavar, ki ima dolžnost po deželnem redu, varovati pravilnik in deželni red, ima po mojem prepričanju dolžnost, da da moj predlog na glasovanje, ker je v popolnem soglasju z pravilnikom. Tedaj prosim, gospodje, glasujte tukaj za meritum mojega predloga in stvar je rešena. Seveda se more glasovati samo o današnjem zapisniku in potem bomo imeli — to se samo ob sebi razume — tudi principijelno vprašanje rešeno in pozneje, če bodo zopet prišli nemški zapisniki, bo pač treba zopet popravljati. Ravno tako so postopali tudi v štajerskem deželnem zboru in mislim, kakor nemški nacionalci, ki zastopajo le $\frac{2}{3}$ prebivalstva dežele proti $\frac{1}{3}$ Slovencev, tako smemo tudi mi postopati, ki zastopamo 95% Slovencev proti 5% Nemcev. (Živahno ploskanje na levi in na galerijah. -- Lebhafter Beifall links und auf den Galerien).

Prosim torej, da častiti gospod deželni glavar da moj predlog na glasovanje.

Abgeordneter Baron Schwegel:

Ich will die formale Seite der Frage, welche in Verhandlung steht, weiter nicht berücksichtigen. Ob über diesen Gegenstand in der Form des gegenwärtigen Antrages des Herrn Dr. Šusteršič, oder in der Form eines Dringlichkeitsantrages, wie ihn Herr Hribar gestellt wissen will, oder in irgend einer anderen Weise abgestimmt wird, darüber will ich nicht sprechen.

Ich will aber noch einmal einen Apell, einen energischen Apell (Poslanec dr. Šusteršič: — Abgeordneter Dr. Šusteršič: „Nimate pravice za apel!“ — Poslanec dr. Krek: — Abgeordneter Dr. Kref: „Kakšen apel? Protestiram proti temu!“) an das hohe Haus richten unsere Rechte, das Recht des Gebrauches der zweiten Landessprache in diesem hohen Hause (Poslanec dr. Šusteršič: — Abgeordneter Dr. Šusteršič: „Keine Rechte, Privilegien!“) nicht zu stören. Ich bitte es sich wohl zu überlegen, was sie thun wollen, weil die Annahme dieses Antrages eine Verletzung des seit Decennien unbestritten ausgeübten Gewohnheitsrechtes, ein offenkundiger, durch nichts begründeter Rechtsbruch wäre. Herr Dr. Šusteršič hat das selbst zugestanden. Tatsächlich ist diese Gewohnheit seit Konstituierung dieses Hauses ohne

jeden Widerspruch stets so gelöst worden. Wenn Sie heute eine andere Vorgangsweise beschließen, so thun Sie das, um jene Drohung zu verwirklichen, die letzten hier ausgesprochen und uns entgegengeschleudert wurde, daß Sie unter den gegebenen Verhältnissen, um ihre Parteizwecke zu erreichen, den rücksichtslosesten Kampf gegen den deutschen Volksstamm (Poslanec dr. Šustersiĉ: — Abgeordneter Dr. Šustersiĉ: „Proti veleposestvu!“) beginnen wollen. Es geht nicht an, jetzt den Großgrundbesitz vorzuschieben. Was Sie hier gegen den Großgrundbesitz vorbringen, ist ebenso vollkommen unbegründet und unberechtigt, wie auch alles Andere, was der Herr Vorredner Dr. Šustersiĉ vorgebracht hat. In dieser Frage ist nach meiner Ansicht nur das Gewohnheitsrecht entscheidend und gilt das ebenso für die Nachbarländer, wie auch z. B. für die Sudetenländer oder für Tirol, wo das Recht der zweiten Landessprache scrupulös gewahrt wird. Was gegen den Großgrundbesitz gesprochen wurde, ist, um es noch einmal zu betonen, vollständig unberechtigt, und das gilt auch für die Frage der Wahlreform, weil von unserer Partei wiederholt auf das klarste und entschiedenste betont und tatsächlich auch bewiesen worden ist, daß wir in die Erörterung (Poslanec dr. Šustersiĉ: — Abgeordneter Dr. Šustersiĉ: „Erörterung!“) der Wahlreformfrage einzutreten und in die Schaffung einer allgemeinen Kurie selbst unter günstigeren Bedingungen, als dies in anderen Kronländern geschehen ist, einzuwilligen bereit sind. (Poslanec dr. Šustersiĉ: — Abgeordneter Dr. Šustersiĉ: „Tri leta ste stvar zavlekli; renegat, ali nimate nobenega Nemca, ki bi govoril v Vašem imenu?“) Wir verdienen keinen Vorwurf, wenn wir dafür sprechen, daß hier für die Interessen des Landes einträchtig gearbeitet werden soll. Wenn aber von anderer Seite als Antwort darauf die bestimmte Erklärung abgegeben wird, daß bei diesen Verhandlungen, wo es sich doch um die wichtigsten Interessen des ganzen Landes handelt, von einem einträchtigen Zusammenwirken gar keine Rede sein könne, so ist dies die größte und größte Undankbarkeit gegenüber dem Großgrundbesitzer, deren Sie sich auf politischen Gebiete schuldig machen könnten. Es ist von keiner Kurie in diesem Hause soviel für die kulturellen wie für die wirtschaftlichen Interessen des Landes geleistet worden, wie gerade vom Großgrundbesitzer, der dabei seine eigenen Interessen nie selbstständig vertreten hat. (Smeh na levi. — Gelächter links). Sie können lachen, meine Herren, lachen Sie nur, soviel Sie wollen, lesen Sie aber die stenographischen Protokolle nach und Sie werden darin den Beweis erbracht finden, daß vom ersten Tage von Konstituierung des Hauses an bis zu dem Tage, an dem Sie in unverantwortlicher Weise die Beratungen des hohen Hauses zu stören begonnen haben, (Poslanec dr. Šustersiĉ: — Abgeordneter Dr. Šustersiĉ: „Vun z volilno pravico!“) gerade von der Kurie des Großgrundbesitzes stets in der uneigenligstesten Weise und nur im Interesse des Landes und zum Wohle der Bevölkerung dieses Landes gearbeitet worden ist.

Meine Herren, dafür ernten wir diesen Dank! Für diese unverantwortliche Vorgangsweise mache ich Sie verantwortlich vor dem ganzen Lande. Und indem ich dies erkläre, bitte ich Sie noch einmal dringendst, stören Sie die letzten Reste von Frieden und Eintracht in diesem Hause nicht; wenn Sie es aber durchaus

nicht unterlassen können, so seien Sie sich dessen, was Sie tun, auch vollkommen bewußt. (Poslanec dr. Šustersiĉ: — Abgeordneter Dr. Šustersiĉ: „Kanzelparagraf, stari Jakobinec!“)

Sie können auch schreien, soviel Sie wollen; das Schreien ist kein Argument, schreien kann Jeder. Ich mußte heute diese Tatsachen konstatieren, die Sie nicht widerlegen können; früher hätte ich es nicht getan. Alle Argumente, die Sie heute gegen uns vorgebracht haben, sind vollständig hinfällig und können vor keiner ernstesten Kritik standhalten. Wir wollten die Sache, die Ihnen vor allen am Herzen liegt, im Ausschusse verhandeln. Wenn Sie dies unmöglich machen, so geschehe ihr Wille, — aber die Folgen Ihrer Ungerechtigkeit und Ihrer Unduldsamkeit werden Sie vor sich selbst, vor Ihrem Gewissen und vor dem ganzen Lande zu verantworten haben. (Veselost na levi, odobravanje na desni. — Heiterkeit links, Beifall rechts.)

Poslanec Hribar:

V formalnem oziru imam pravico še enkrat, govoriti, torej prosim besede!

Visoka zbornica! Res je, kar je izjavil častiti gospod poslanec dr. Šustersiĉ, da moj predlog v zmislu opravnega reda danes ne bi mogel priti na razpravo, ker bi bil moral vložiti bito pismo in zadostno podprt. Jaz bi ga tudi bil pismo podal, ker je pa predlog gospoda poslanca dr. Šustersiĉa prišel popolnoma nepričakovano, mi to ni bilo mogoče. Zato sem želel, naj bi bil gospod tovariš dr. Šustersiĉ sam tako ljubezniv, da stavi svoj predlog kot nujni predlog, da se isti potem odkaže odseku. Ker mi pa potemtakem ni mogoče staviti nujnega predloga, ker bi, če ga sedaj stavim, prišel na vrsto šele za vsemi drugimi nujnimi predlogi, ki so že vloženi, izjavljam, da bom, ker se mi stvar sama po sebi zdi pravična, glasoval za njegov predlog (Burno odobravanje in ploskanje na levi. — Stürmischer Beifall und Händeklatschen links.), da bi bil pa vsekako želel, da bi se bila ta stvar razpravljala v skupnem posvetovanju v odseku (Poslanec dr. Šustersiĉ: — Abgeordneter Dr. Šustersiĉ: „To se bo lahko še zgodilo!“), ker imam utis, da bi bil iz odseka brzkone prišel ravnotak predlog, kakor je današnji.

Poslanec dr. Krek:

Predlagam glasovanje po imenih.

Deželni glavar:

Stvar je popolnoma jasna. Vsak poslanec ima po § 12. opravnega reda pravico govoriti k zapisniku, napraviti opomine in zahtevati primerni popravek. Opomin gre zdaj na to, da naj se protokol sestavi in prebere v slovenskem jeziku (Poslanec Hribar: — Abgeordneter Hribar: „To ni popravek, to je sprememba!“) Ta zahteva pa more veljati, kakor se samo od sebe razume, samo za zapisnik današnje seje. Kar je gospod poslanec župan Hribar rekel, da se mora, ako se hoče imeti le slovenske zapisnike, staviti za to posebni predlog, je po opravnem redu popolnoma opravljeno. Ako

se hoče, da bodo zapisniki predloženi samo v slovenskem jeziku, je zato potreben nujni ali samostalni predlog, in bi se moralo na vsak način o tem posebej obravnavati. Jaz sem torej le v položaju, visoko zbornico vprašati, ali hoče potrditi današnji sejni zapisnik v nemškem jeziku ali ne. To je vprašanje, katero staviti mi nalaga dolžnost kot predsednik.

Poslanec Hribar:

Proti zapisniku, proti pravilnosti zapisnika nikdo ne ugovarja. Pravost bi se tudi glede zapisnika v nemškem jeziku lahko potrdila, gre se le za obliko. Predlog gospoda dr. Šusteršiča gre le na to, da se oblika zapisnika spremeni.

Poslanec dr. Šusteršič:

Častiti gospod deželni glavar ima v glavni stvari popolnoma prav in moj predlog se tudi v tem zmislu glasi: „Zapisnik se ne odobri . . .“ in potem stoji zraven „ . . . in se popravi“. (Poslanec Hribar: — Abgeordneter Hribar: „In ta predlog mora na glasovanje priti!“) To je predlog v zmislu § 12.

Deželni glavar:

To sem ravno naglašal in vstrajam pri tem, da se bo o tem glasovalo. Torej prosim! Gospodje, ki so za to, da se zapisnik ne odobri in da se popravi, izvolijo ustati (Poslanec dr. Šusteršič: — Abgeordneter Dr. Šusteršič: „Vsaj je predlagano glasovanje po imenih! Dr. Krek je predlagal glasovanje po imenih!“) Sem preslišal. Torej prosim gospoda zapisnikarja, da skliče imena gospodov poslancev, in sicer prosim, da gospodje, ki so za predlog gospoda poslanca dr. Šusteršiča, glasujejo z „da“ in gospodje, ki so proti, z „ne“ oziroma „nein“.

Tajnik Uršič:

Herr Freiherr von Apfaltrer!

(Odsoten. — Abwesend.)

Gospod Arko Franc!

„Da“.

Gospod Arko Mihael!

„Da“.

Herr Graf Barbo!

„Nein“.

Gospod Božič!

(Odsoten. — Abwesend.)

Gospod Demšar!

„Da“.

Gospod pl. Detela!

„Da“.

Gospod Drobnič!

„Da“.

Gospod Dular!

„Da“.

Gospod dr. Ferjančič!

„Da“.

Herr Gasse!

„Nein“.

Gospod Grasselli!

„Da“.

Gospod Hribar!

„Da“.

Gospod Jaklič!

„Da“.

Gospod dr. Jeglič Anton Bonaventura!
(Odsoten. — Abwesend.)

Gospod Košak!

„Da“.

Gospod dr. Krek!

„Da“.

Herr Freiherr von Liechtenberg!

„Nein“.

Herr Buchmann!

„Nein“.

Gospod dr. Majaron!
(Odsoten. — Abwesend.)

Herr Graf Margheri!

„Nein“.

Gospod Mejač!

(Odsoten. — Abwesend.)

Gospod Pfeifer!

„Da“.

Gospod Pirc!

„Da“.

Gospod Pogačnik!

„Da“.

Gospod Povše!

„Da“.

Herr Freiherr von Rechbach!

„Nein“.

Herr Dr. Ritter von Schoeppi!

„Nein“.

Erzellenz Herr Freiherr von Schwegel!

„Nein“.

Gospod dr. Schweitzer!

„Da“.

Gospod Supančič!

(Odsoten. — Abwesend.)

Gospod dr. Šusteršič!

„Da“.

Gospod dr. Tavčar!

„Da“.

Herr Ulm!

(Odsoten. — Abwesend.)

Herr Freiherr von Wurzbach!

„Nein“.

Gospod dr. Žitnik!

„Da“.

(Po kratkem presledku. — Nach kurzer Pause.)

Oddanih je bilo 28 glasov in sicer 20 z „da“ in 8 z „ne“. (Poslanec dr. Šusteršič: — Abgeordneter Dr. Šusteršič: „Dv tretjinska večina!“)

Deželni glavar:

Predlog gospoda poslanca dr. Šusteršiča je torej sprejet, ter se zapisnik v tem zmislu popravi.

Poslanec dr. Šusteršič:

Prosim za besedo v formalnem oziru! Kakor sem privatno izvedel, ima gospod zapisnikar že tudi slovenski zapisnik pripravljen, in zato predlagam, da se kar prečita.

Deželni glavar:

Opozarjam, da se zapisniki zmirom sestavljajo v obeh jezikih (Poslanec dr. Krek: — Abgeordneter Dr. Stref: „O tej stvari bomo že še govorili!“), čita se pa enkrat v slovenskem in drugikrat v nemškem jeziku.

Gospod zapisnikar ravnokar popravlja, da je skupaj oddanih 29 glasov in sicer 9 z „ne“, torej ne 8, kar prosim na znanje vzeti.

Prosim sedaj prečitati zapisnik v slovenskem jeziku.

Tajnik Uršič:

(Bere naslov zapisnika v slovenskem jeziku. — *Liest den Titel des Protokolls in slovenischer Sprache. — Gromoviti „Zivijo“-klici in ploskanje na galeriji. — Donnernde „Zivijo“-Rufe und Händeklatschen auf der Galerie.*)

Deželni glavar:

(Zvoni. — *Die Glocke schwingend.*)

Prosim za mir na galeriji!

Prosim gospoda zapisnikarja, da nadaljuje.

Tajnik Uršič:

(Prečita zapisnik. — *Verliest das Protokoll.*)

Deželni glavar:

Ker proti zapisniku ni bilo drugega ugovora, smatram, da je potrjen.

Točka:

2. Naznanila deželnozborskega predsedstva.**2. Mitteilungen des Landtagspräsidiums.****Deželni glavar:**

Naznanjam, da se je opravičil gospod poslanec baron Apfalter, da je po bolezni zadržan, vdeležiti se današnje seje.

Dalje mi je naznanil gospod poslanec Ulm, da ne more priti k seji, ker je promet po povodnji pretrgan.

Odsotnost imenovanih gospodov poslancev je torej opravičena.

Oglasil se je k besedi gospod poslanec dr. Šusteršič za vprašanje na predsednika deželnega zbora.

Poslanec dr. Šusteršič:

Visoka zbornica! V včerajšnji seji se je sklenila nujnost dveh predlogov, ki se tičeta volilne preosnove za državni in deželni zbor na temelju splošne in enake volilne pravice. Visoka zbornica je z veliko večino priznala nujnost obema predlogoma in ob enem glede enega teh predlogov, namreč glede preosnove volilnega reda za deželni zbor tudi sklenila s pretežno večino, da se pozivlje ustavni odsek, podati svoje poročilo kar najhitreje. Ustavni odsek je sicer že izvoljen in sicer dne 25. oktobra, ali vendar do današnjega dne še ni konstituiran. — Vprašam torej častitega gospoda geželnega glavarja, kako to pride, da odsek še vedno ni konstituiran in ali hoče vse potrebno odrediti, da se sedaj takoj konstituira, ko je s pretežno večino sklenjena nujnost tako važnih predlogov, in drugič vprašam gospoda deželnega glavarja, ali je pripravljen, dati priliko ustavnemu odseku, da stvar, kateri je velika večina zbornice priznala nujnost, tudi v resnici nujno reši.

Deželni glavar:

Na to odgovarjam, da se konstituiranje ni vršilo, ker so seje visoke zbornice navadno trajale do polu 3. ure in so proti koncu seje gospodje poslanci iz zbornice odhajali, tako da ni bilo mogoče priti do konstituiranja. Sicer pa stvar do včerajšnje seje tudi ni bila aktualna. Vsekako pa bom, ker je visoka zbornica glede volilne reforme včeraj sklenila nujnost in ob enem dostavek, da se ustavnemu odseku naroči, nemudoma o tej stvari poročati, jaz priliko dal visoki zbornici, da se ta odsek takoj danes konstituira.

Kar se tiče drugega vprašanja, ali bo ta odsek dobil časa oziroma prilike, takoj dela se lotiti, bom na vsak način seje deželnega zbora tako uredil, da bo ta odsek takoj lahko začel delati in da bo zmirom še toliko časa med sejami deželnega zbora, da bo ta odsek imel priliko, važno svojo nalogo vršiti.

Jaz bi toraj prosil, da bi se častiti ustavni odsek takoj konstituiral, da se stvar zopet ne zavleče, in v to svrhu prekinem sejo.

(Seja prestane ob 11. uri 15 minut dopoldne in se nadaljuje ob 12. uri opoldne. — *Die Sitzung wird um 11 Uhr 15 Minuten Vormittag unterbrochen und um 12 Uhr Mittag wiederaufgenommen.*)

Deželni glavar:

(Pozvoni. — *Das Glockenzeichen gebend.*)

Naznanjam, da se je ustavni odsek konstituiral in je izvoljen predsednikom gospod poslanec dekan Mihael Arko in podpredsednikom dr. vitez pl. Schöppl. (Poslanec dr. Tavčar: — Abgeordneter Dr. Tavčar: „Schöppl niti član ni!“ — Eksc. baron Schwegel: — *Ex. Freiherr von Schwegel: „Schöppl ist gar nicht Mitglied!“* — Veselost. — *Heiterkeit.*)

Poslanec dr. Šusteršič:

Prosim besede! Jaz mislim, da popolnoma zadostuje, če je načelnik izvoljen, ker opravilnik sploh

samo govori o načelniku. Ta je izvoljen in tedaj je odsek konstituiran ter si bo seveda v prvi svoji seji zbral podnačelnika, ki je v resnici član odseka.

Deželni glavar:

Volitev se bo torej v prvi seji ustavnega odseka popolnila, katero gospod načelnik skliče za četrtek dne 9. t. m. ob 9. uri dopoldne.

Na vrsto pride sedaj točka:

3. Utemeljevanje nujnih predlogov.

3. Begründung der Dringlichkeitsanträge.

Po vrsti, v kateri so bili nujni predlogi vloženi, bi prišel sedaj nujni predlog gospoda poslanca Pirca in tovarišev v zadevi vodovoda za Kranj in okolico, vendar se je zadnjič izrekla želja, da bi se ta zadeva skupno obravnavala z nujnim predlogom gospodov poslancev dr. Šusteršiča in Povšeta ter tovarišev, zadevajočim splošno vodovodno akcijo za celo deželo.

Poslanec Hribar:

Prosim besede!

Mi smo se dogovorili z gospodom predlagateljem Pircem in z gospodom predlagateljema dr. Šusteršičem in Povšetom, da pride njegov in njihov predlog po mojem predlogu o učiteljskih plačah na vrsto.

Deželni glavar:

Jemljem to na znanje in pride torej sedaj na vrsto nujni predlog gospoda poslanca Hribarja in tovarišev, ki se glasi

(bere: — lieft:)

„Visoki deželni zbor skleni:

1.) Pravična uravnava sedanjim razmeram neprimernih službenih prejemkov učiteljskega osebja na ljudskih šolah v deželi Kranjski smatra se za nujno.

2.) Izvoli naj se poseben odsek dvanajstorič, ki se naj o tej uravnavi posvetuje in še v tem zasedanju stavi deželnemu zboru svoje nasvete.“

Gospod predlagatelj Hribar ima besedo v utemeljevanje nujnosti.

Poslanec Hribar:

Visoka zbornica! V treh sejah letošnjega zasedanja se je govorilo o odpravi krivic in to smatram za dober omen; kajti, predlog, katerega stavim s častitimi gospodi svojimi tovariši danes in ga imam čast utemeljevati, meri na to, da se odpravi največja krivica, ki eksistira do sedaj v naši deželi. Govorilo se je o razširjenju volilne pravice itd. Danes pa se gre, gospoda moja, za pravice celega stanu, gre se za pravice stanu primerne in človeštvu vrednega obstoja. Gospoda moja! Ta stan je učiteljski stan, kateri je za pospeševanje izobrazbe ljudstva v naši deželi jako veliko, morda največ storil in si stekel s tem velike zasluge za pre-

bivalstvo naše dežele. In vendar: dasi bi mu imeli za to hvaležni biti, mu hvaležnosti do sedaj nismo izkazovali. Za vse druge stvari je imel do sedaj deželni zbor denar, za ubogega ljudskega učitelja ga ni mogel dobiti. Res morebiti, da je stanje, v katerem je učiteljski stan v vojvodini Kranjski radi tega tako, ker že tri leta deželni zbor redno ne deluje. Ali pogledjmo, kako je bilo, ko je deželni zbor še deloval in se je bilo mogoče posvetovati o zboljšanju gmotnega stanja ljudskošolskega učiteljstva v naši deželi. Tudi takrat se ni storilo veliko. Sicer so se vrgle učiteljstvu sem ter tje kake drobtinice; a pri tem je ostalo. Da bi se temeljito izboljšalo gmotno stanje učiteljstva, do tega se deželni zbor ni mogel nikdar odločiti, dasi je vendar bilo jasno, da bode učiteljstvo toliko časa trkalo na vrata deželnega zbora, da se mu odpró. In gospoda moja, ali naj slikam bedno stanje našega učiteljstva? Pred seboj imam nekaj knjižic in več publikacij, katere je izdalo „Slovensko učiteljsko društvo“ in pri čitanju teh knjižic in publikacij sem se prepričal, da izvzemši kraljevino Dalmacijo, nikjer v Avstriji ljudskošolski učitelj ni tako slabo plačan, kakor pri nas. Pa še celo v Dalmaciji more ljudskošolski učitelj z vsemi petletnicami priti do večjih službenih prejemkov, kakor na Kranjskem. Kako naj pa izhaja učitelj z borno plačo 1000—1600 K na leto, kakor sta določeni v prvih naših dveh razredih za učiteljstvo na Kranjskem in katere po večini vse ljudskošolske učiteljstvo živi? Poleg tega pomislite, da znaša v Ljubljani stanarina za učitelja 360 in za učiteljico 200 K. Ali si morete misliti, da učitelj s to borno svotico pri cenah stanovanj, katere so, žalibog, v zadnjem času v Ljubljani jako poskočile, zamore za se in za svojo rodbino dobiti stanu primerno stanovanje? Zaradi tega je mnogokrat učitelj v Ljubljani primoran, s svojo rodbino — in ne prekrivam tega, vsaj so sploh slučajji jako številni — stanovati v zaduhlih prostorih, ki so za deco naravnost kvarni. Kar se tiče cene živila, znano je, da so tudi visoke. Kako naj učitelj z borno plačo 1000 ali 1600 K na leto, ako ima rodbino — in včasih imajo učitelji jako številne rodbine — izhaja? Pa ne samo v Ljubljani, ampak tudi na kmetih mu s takimi dohodki izhajati ni mogoče, posebno ne učitelju, kateremu deca dorašča. V službo svojih otrok ne more poslati, ker bi s tem zmanjšal svoj ugled. Torej, gospoda moja, da kolikor mogoče otrok zamore pustiti študirati, mora jih pošiljati v mesto, plačevati za-nje drago stanovanje in hrano ter vsled tega sebi, soprogi in ostali deci, ki je še doma, pritrgovati od ust. Gospoda moja, že s človekoljubnega stališča se zato priporoča, da se napravi konec tem neznosnim razmeram.

Toda, gospoda moja, tudi dolžnosti, katere nalaga danes šolsko zakonodajstvo učiteljskemu stanu, govore za to in te niso majhne. Prislovica, že dolgo med šolniki znana, slove: Quem dii odere, pedagogum fecere. Gospoda moja, mnogo je na tem resnice. Največji siromak med vsemi šolniki pa je vendar le ljudskošolski učitelj. In vendar ima najtežavnejše stališče! On dobiva najnežnejšo deco, zato, da nje rudimentarno pojmovanje opili,

nje um izbistri in pripravi usposobljenega za nadaljne študije ali pa za navadno življenje. In gospoda moja, kar se šolskega zakonodajstva tiče, je tako uravnano, da ga ni stanu v naši državi, ki bi stal tako vsestransko pod nadzorstvom, kakor ljudsko-šolsko učiteljstvo in kateremu bi bila država dala toliko gospodarjev, kakor učitelju. Sicer pa je v našem zakonodajstvu glede šolstva velika praznота ondi, kjer bi se moralo skrbeti za zboljšanje gmotnega stanu, da si ni nobenega verzela tam, kjer se stavi učiteljstvo pod nadzorstvo.

Vprašati se je pa tudi, ali je učiteljstvo vredno, da se mu zboljša gmotno stanje. Jaz na to odgovarjam z odločnim: „da“. Naše učiteljstvo je danes na precej visoki stopinji pri izvrševanju svojih stanovskih dolžnosti. Njegova izobrazba mora biti vse drugačna, kakor nekdanj. Stari učitelji izumirajo. Pa tudi med njimi je bilo veliko izvrstnih, izredno zaslužnih šolnikov, o čemer nam spričujejo že imena, ki so zapisana na pročelji nove dekliške 8 razrednice v Ljubljani. Ali gospoda moja, sedanje učiteljstvo je vendar glede usposobljenja za poučevanje in glede splošne izobrazbe na veliko višji stopinji, kakor je bilo nekdanje učiteljstvo. Ako bi me bilo kaj prepričalo, da je učiteljstvo vredno, da se zanj zanimamo in skušamo izboljšati njegovo težavno gmotno stanje, tedaj je to storila letošnja šolska razstava. Upam, da je večini častitih gospodov tovarišev znana. Kdor jo je obiskal, videl je jako mnogo poučnega. Zlasti oni je opazoval z velikim zanimanjem, ki je, kakor jaz obiskoval še staro šolo in ve s kakim trudom se je bilo boriti, da je imela odgoja dober uspeh. Kako vse drugače je sedaj, ko se takorekoč z novo iznajdenim norimberskim lijem — z nazornim poukom — znanje vlija v ukaželjne glavice. Učiteljstvo, katero je v stanu prirediti tako razstavo, je pokazalo, da je v resnici za svoj poklic vsestransko pripravljeno.

Gospoda moja! Zahteva učiteljstva kranjskega po izboljšanju njegovega stanu, je že stara zahteva. Spominjamo se vsi impozantnega učiteljskega shoda, ki se je vršil pred par leti ob Velikinoči v Ljubljani v Mestnem domu in na katerem so vse stranke, katerim pripada učiteljstvo v deželi — žalibog tudi med učiteljstvom je strankarstvo — bile složne v svojih zahtevah. Redko kdaj se najde kako zborovanje, kjer bi bilo veljalo glede glavnih postulatov tako soglasje, kakor na dotičnem zborovanju. Vendar, da si se je izdelala promemorija in razposlala vsem deželnim poslancem in drugim merodajnim faktorjem, ni se doseglo do sedaj vidljivega uspeha. Učiteljstvo je tam, kjer je bilo in v svojem obupu si ni moglo drugače pomagati, ko da je letos poseglo k skrajnosti.

Bila je v Ljubljano sklicana deželna učiteljska konferenca. Delegatje so pa po naročilu svojih mandatarjev soglasno izrekli, da se ne udeleže konference toliko časa, da se učiteljstvu ne zboljša njegovo stanje v gmotnem oziru. Gospoda moja, to je oster opomin; ali bilo ga je treba. Učiteljstvo se mora oglasiti za zboljšanje svojega gmotnega stanja, dolžnost njegova je, da se oglaš, ker ugled stanu trpi, ako zaradi slabih dohodkov ne more tako reprezentovati, kakor to njegov stan zahteva, vglad

trpi, ako rodbina ne more izhajati tako, kakor je to njegovemu stanu primerno.

Vpraša se sedaj, če se prizna, da je zahteva učiteljstva po zboljšanju gmotnih razmer primerna, na kak način bi se to gmotno stanje zboljšalo? Različni so predlogi, ki so se v tem oziru stavili. Učitelji sami na znanem zborovanju o Velikinoči niso bili edini in so postavili tri alternative. Predlansko leto je c. kr. deželni šolski svet, odnosno predsedstvo c. kr. deželnega šolskega sveta, stavilo deželnemu zboru samemu predlog, na kak način naj bi se zboljšalo gmotno stanje učiteljstva. Če bi se bil dotični predlog sprejel, bi se bilo nekaj storilo in v nekem oziru zadeva rešila. Toda stalno bi se učiteljstvo ne bilo zadovoljilo in prošnje, ki leto za letom dohajajo deželnemu zboru, bi se ponavljale tudi za naprej. Naloga naša pa ne more biti, da se vsako leto pečamo s tem vprašanjem in zato je gotovo najbolje, najuspešneje in po mojem prepričanju tudi najmodrejše, ako se deželna zbornica končno odloči urediti in zvišati službene prejemke učiteljstva tako, da bo potem mir pred njegovimi prošnjami. Kako se da to storiti, to nam pokažejo vzgledi drugih dežel. Kakor sem dejal, povsodi so učitelji boljše plačani kakor pri nas. Najboljše v Šleziji, najpraktičneje vrejeno v tem oziru po mojem mnenju je pa v Bukovini. Deželni zbor bukovinski je lansko leto sprejel predlog, da se urede učiteljstvu plače tako, da se zjednačijo plačam zadnjih treh činovnih razredov državnih uradnikov, t. j. 11., 10. in 9. činovnega razreda. In jaz imam prepričanje in utisek, da bode najpraktičneje, ako se tudi pri nas učiteljske plače tako uredé. Vsaj potem mora biti konec zahtev učiteljstva po zboljšanju njegovega gmotnega stanja, ker potem vendar višjih plač z ozirom na šolsko izobrazbo in na zahteve, katere se stavijo državnim uradnikom v teh 3 činovnih razredih, zahtevati ne bodo mogli. Vprašali me bode te morebiti, kakšni bi bili gmotni uspehi in kakšne bi bile posledice za deželno gospodarstvo, če se učiteljske plače tako urede. Jaz danes, ko samo nujnost utemeljujem, ne bodem govoril o tem. Pač sem si sestavil pred 3 leti na podlagi učiteljskega statusa račun in bi lahko povedal podatke, toda jaz ne želim, da bi s svojim predlogom podpiral obstrukcijo v tej zbornici. Za navedbo števil bode, ako sprejme visoka zbornica nujnost mojega predloga, prilika pozneje, zlasti ako pritrdi tudi formalnemu predlogu, da se izbere posebni odsek, ki o tem vprašanju sklepaj in potem zbornici poročaj. Toliko pa lahko rečem, gospoda moja, da žrtev ne bo majhna in da bode treba globoko poseči v deželne blagajnice, ako hočemo, da se ugotovi upravičenim željam učiteljstva. Ali gospoda moja, zlasti Vi častiti gospodje od te strani visoke zbornice, jaz mislim, da te žrtve bomo prenesti morali. Spominjam se govora častitega gospoda tovariša Povšeta v eni zadnjih sej, ko je deželni zbor še delal, ko je brez okolišev izrekel, da je on in katoliško-narodna stranka na strani učiteljstva, da je prijateljica učiteljstva; spominjam se besed, katere je govoril prečastiti gospod kolega dr. Krek, ko je tudi naglašal, da je katoliško-narodna stranka prijateljica šole. Če je

torej tako, pokažite to, prosim Vas, tudi v dejanju. Gre se tukaj za povzdigo šolstva; kajti, čim bolj skrbimo za zboljšanje gmotnega stanja učiteljstva, tembolj mu bo omogočeno, da skrbi za šolo samo. Čim manj bo imelo učiteljstvo skrbi za vsakdanje življenje, tembolj se bo povzdignilo šolstvo, za katero ste po Vaših besedah tudi Vi vneti. Zato delajmo složno! Vsedite se z nami vred k posvetovalni mizi in naj od iste zasijske kranjskemu učiteljstvu boljša bodočnost. (Živahno ploskanje in odobravanje na galerijah. — Beifall und Händeklatschen auf den Galerien.)

Prosim le še gospode tovariše, da blagovolé nujnost našega predloga pritrditi in sicer tudi onemu delu predloga, da se izvoli posebni odsek, ki se ima o tej stvari posvetovati.

(Odobranje in ploskanje. — Beifall und Händeklatschen.)

Deželni glavar:

Želi kdo besede glede nujnosti?

Gospod poslanec dr. Šusteršič ima besedo.

Poslanec dr. Šusteršič:

Visoka zbornica! Izrekam pred vsem v imenu katoliško-narodne stranke, da bomo glasovali za nujnost stavljenega predloga. (Odobranje in ploskanje na galeriji. — Beifall und Händeklatschen auf der Galerie.)

Tudi mi, katoliško-narodna stranka, smatramo razpravo o predmetu, katerega je gospod predgovornik spravil nujnim potom v zbornico, v resnici kot nujno. Seveda, gospoda moja, si moramo svesti biti tudi pri razpravi tega, kakor pri razpravi vsakega predloga v tej visoki zbornici, da je naša dolžnost v soglasje spraviti različne interese, različne, včasih si nasprotujoče interese raznih stanov. Nečem se spuščati danes, ko se gre le za nujnost, v podrobnosti ali kot potrebno smatram povdarjati, da bode eno najvažnejših vprašanj pri tej zadevi upoštevane finančnega efekta, in osobito vprašanje pokritja.

Vsakdo ve, da mi katoliško-narodni poslanci v prvi vrsti zastopamo interese kmetskega stanu, da bomo torej interese tega stanu varovali v prvi vrsti; vemo pa tudi, da ti interesi niso samo materijelni, ampak tudi idealni, in da gotovo varujemo idealne interese kmetskega stanu, ako damo deželi najboljše učitelje in najboljše učitelje bomo dobili, ako bo učiteljsvo primerno tudi plačano (Poslanec Hribar: — Abgeordneter Hribar: „Dobro, dobro!“)

Gospoda moja, vendar v tem trenutju, v katerem se sedaj nahajamo, osobito glede na to, da je zborovanju deželnega zbora postavljena tesna meja, da bo, kakor se čuje, 18. november morda zadnji dan zborovanja deželnih zborov in glede na to, gospoda moja, da se mi vidi, da je treba zelo nujno vsaj nekaj storiti, glede na to bi jaz ločil to, kar je v tem hipu neobhodno potrebno in kar je mogoče hitro in nujno storiti in izvršiti, od definitivne ureditve vprašanja.

Meni se vidi, da tako hitro, kakor je želeti, skoraj ne bomo mogli vstvariti družega, kakor nek

provizorij in ta provizorij bi moral po mojih mislih sestojati v nekakih draginjskih dokladah, za katerih izplačilo bi lahko pooblastili deželni odbor, in pri katerih naj bi se oziralo po naših mislih v prvi vrsti na tisti del učiteljstva, ki nima skrbeti samo zase, ampak ima skrbeti tudi za svojo rodbino. Pred očmi imam tukaj, da jasno povem, draginjske doklade osobito za oženjene učitelje. Potreba bo študirati financijelni efekt tudi teh draginjskih doklad, ali se razširijo na učiteljstvo sploh, ali pa omejijo samo na oženjene učitelje. In gospoda moja, meni se vidi, da ostanem na terenu praktične izvedljivosti, meni se vidi, da to, kar lahko takoj napravimo, v par dneh, to je, da pooblastimo deželni odbor, da izplača draginjske doklade do nadalje oženjenim učiteljem, kajti sodim, da bi ves financijelni uspeh tega bil kakih 40.000 do 50.000 K na leto. In to, mislim, je izdatek, katerega lahko takoj sklenemo, ker to ne bi bil tako velik izdatek, da bi se moglo reči, da se vsled tega izdatka deželni davkoplačevalci hujše obremenijo nego doslej. Blagajniški prebitki, takozvani „Kassenbestände“, bi po mojih mislih za izvršitev te najnujnejše akcije zadostovali.

Kar se pa tiče definitivne ureditve sem mnenja, da naj se s tem prašanjem pristojna mesta pečajo in sicer temeljito pečajo osobito glede obeh vprašanj, glede financijelnega efekta in pa glede vprašanja pokritja. Toda, gospoda moja, iz stališča naše stranke, katoliško-narodne stranke, moram povdarjati, da se nam z vprašanjem plač nikakor ne zdi še rešeno stanovsko vprašanje učiteljstva in tudi gospod predgovornik je tekom svojega govora to, če ne direktno, vsaj posredno povdarjal.

Gospoda moja, šolstvo v naši deželi je sploh, vobče potrebno reorganizacije. Spremeniti se mora pred vsem, da zgoraj začnemo, sestava deželnega šolskega sveta, kajti ako uvažujemo, da mora vsa bremena ljudskega šolstva nositi dežela, da si je pa na drugi strani država s sestavo deželnega šolskega sveta osvojila popolno gospodstvo nad deželnim šolstvom in osobito učiteljstvom (Klici: — Rufe: „Res je!“), gospoda moja, potem moram reči, da osobito tisti moment, ko se še pomnožijo bremena dežele, je trenutek, ko je treba tudi deželni šolski svet demokratizirati in preustrojiti tako, da ne bode vlada neomejeni gospodar v deželnem šolskem svetu, temveč da bodo zastopniki ljudstva (Poslanec dr. Krek: — Abgeordneter Dr. Krek: „In učiteljstva!“) in učiteljstva v deželnem šolskem svetu imeli primerno besedo.

Podobno veljaj tudi glede sestave okrajnih šolskih svetov.

In potem pa, častita gospoda, bo treba pri tej priliki položiti tudi — to odkrito povem — položiti roko na skelečo rano v stanovskem telesu našega učiteljstva in to je — tajna kvalifikacija, gospoda moja, tista tajna kvalifikacija, katera odločuje včasih o usodi učitelja in cele njegove rodbine in proti kateri se učitelj niti braniti ne more. (Klici na galeriji: — Rufe auf der Galerie: „Dobro, dobro!“)

Častita gospoda, pomisliti treba, da ima naš deželni šolski nadzornik s svojimi kvalifikacijami v

rokah celo učiteljstvo v deželi. Mož je preobložen — naravno, ker ima tako velikansko delokrog, včasih tudi lahko kaj zameša, podatke ene šole lahko zameša s podatki druge šole, sploh, pripeti se lahko, in to se je pripetilo, da v tajni kvalifikaciji, za katero ubogi učitelj nič ne ve, stoje dejanske, materialne neresnice (Klici: — Rufe: „Res je!“) Temu bi se prišlov okom čisto lahko, če bi se v vsakem slučaju kompetence kvalifikacijo kompetentu naznaila in mu dala priliko, pojasniti svoje stališče napram tej kvalifikaciji.

Gospoda moja, pred očmi imam osobito dva slučaja iz zadnjega časa. Vzemimo slučaj ravnatelja meščanske šole v Krškem Lapajnetu. 27 let je bil dober za ravnatelja. Leta 1900. je bil še nadziran od tedanjega deželnega šolskega nadzornika, ki je potrdil, da mož ugaja in odgovarja zahtevam, katere so do njega stavljene. Kar naenkrat tekom letošnjega leta dobi od deželnega šolskega sveta oziroma od predsedstva deželnega šolskega sveta dekret, da je na podlagi znanega kavčuk-paragrafa našega šolskega zakona penzioniran. To se je zgodilo brez navajanja katerih koli razlogov meni nič tebi nič čez noč. Naravno, da se je mož pritožil in da je bil potem deželni šolski svet vsled ukaza ministerstva primoran, naznaniti ravnatelju tudi razloge tega penzioniranja. In ti razlogi, gospoda moja, kažejo ravnatelja v tako čudni luči, da moram reči, da je kvalifikacija, katera se mu je dala, objektivno neresnična. Če bi se bilo dotično poročilo, na katerem sloni odločba deželnega šolskega sveta, omejilo na nekatere stvari, bi bil morebiti mogoč kak dvom vsaj, da je vendarle kaj resnice v dotični kvalifikaciji. Ali, gospoda moja, pomisliti je treba, da v tistih razlogih stoji na primer to, da učitelj Lapajne ne zna slovenski. (Smeh in klici na levi: — *Gelächter und Rufe links*: „Oho!“ „Slovenski pisatelj!“) Ravnatelj Lapajne, ki je pisatelj slovenski in od katerega je že vsakdo izmed nas tukaj navzočih Slovencev že kaj čital in se prepričal, da piše pravilno slovensčino, o tem stoji uradno izdano od deželnega šolskega sveta, da mož ne zna slovenski!

Častita gospoda, iz tega samega vzgleda sprevidite, koliko vere je dati vobče tozadevnemu poročilu, kajti če je v enem oziru tako gorostasno, potem se lahko sklepa na druge neresnice, ki se nahajajo v dotični rešitvi deželnega šolskega sveta kranjskega.

Omenjam še, da je tudi rečeno v navedenem dopisu deželnega šolskega sveta, da ravnatelj Lapajne nemški ne zna — tedaj potem ne vem, kateri jezik ta mož pravzaprav zna. (Veselost na levi. — *Geisterfett links*.) Rečeno je v onem dopisu, da ima slab nemški stil! Povdarjati pa moram, da je ravno tisti odlok deželnega šolskega sveta, katerega je še naš ljubljani bivši deželni predsednik Hein podpisal, da je ravno tisti odlok pisan v tako slabem nemškem stilu, da bi bilo mene sram, kaj takega podpisati. (Živahna veselost na levi. — *Lebhafte Geisterfett links*.)

Gospoda moja, stvar glede Lapajnetu visi inštancnim potom in bo rešena od ministerstva. Ali, gospoda moja, jaz moram danes navajati drug

slučaj, slučaj, v katerem se gre za neresnično tajno kvalifikacijo povodom kompetence.

Neka ljudska šola se je bila razširila v dvo-razrednico. Na enorazrednici je služboval že več let učitelj, ki je v dotični vasi, kjer je služboval, se tudi oženil. Njegova žena je kot domačinka opravljala tudi posestvo svojega očeta v dotičnem kraju. Mož je bil torej navezan ravno na ta kraj in gotovo bo vsak priznal, da če je imel zadostno sposobnost za nadučitelja in če ni imel starejšega ali bolje kvalificiranega konkurenta, bi se mu ta služba pač po pravici bila morala dati. Ali prišlo je drugače. On te nadučiteljske službe ni dobil, deželni šolski svet jo je dal drugemu, mlajšemu, mnogo mlajšemu kompetentu; pa ne samo to, ampak, četudi se je od šolske oblasti dobro vedelo, da je po rodbini svoje žene nekako navezan na ta kraj, se njega niti kot učitelja na tem kraju ni pustilo, temveč služba se je dala učiteljici in sicer učiteljici, ki je menda še celo prepozno vložila svojo prošnjo, ko je termin bil že zamujen. Tako se trdi, vsaj se bo to dalo lahko pojasniti od strani poklicane oblasti. Bodi temu kakor hoče, toliko je gotovo in to bo vsak priznal, če je mož stvarno bil sposoben, bi se mu bila morala dati ta služba. Ali on službe ni dobil, šel je potem k deželnemu šolskemu svetu in izvedel od referenta tiste točke njegove kvalifikacije, katere so ovirale, da bi bil on to službo dobil, in tukaj gospoda dovoli, da čisto kratko povdarjam te točke.

V tajni kvalifikaciji je stalo — tako je trdil deželnega šolskega sveta referent — da mož ni imel šolske kronike. Popolna neresnica, ker ta šolska kronika eksistira, jaz sem jo sam imel v rokah, ker so mi jo prinesli odposlanci krajnega šolskega sveta pokazat. Torej to je debela neresnica, ki stoji v tajni kvalifikaciji. (Klici na levi: — *Rufe links*: „Čujmo!“)

Druga neresnica je, da ni imel v rokah tistega učnega reda, ki je bil izdan vsled ukaza deželnega šolskega sveta z dne 30. maja 1902, št. 45. To je res, v tem pogledu je bila kvalifikacija resnična, mož tega učnega reda, tega ukaza v resnici ni imel in ga torej deželnemu šolskemu nadzorniku tudi ni mogel pokazati; ampak najzanimivejše je, da ga takrat niti v roki ni imeti mogel, ko se je inšpekcija vršila! Namreč inšpekcija se je vršila dne 28. novembra 1903, dotični ukaz deželnega šolskega sveta, katerega sem ravno navedel, pa se je z intimatom pristojnega c. kr. okrajnega glavarstva dostavil temu učitelju šele dne 26. januarja 1904 (Živahna veselost na levi. — *Lebhafte Geisterfett links*.) in sicer z intimatom z dne 20. januarja 1904, št. 1046. c. kr. okrajnega glavarstva v Kranju. V učiteljevi tajni kvalifikaciji pa je stalo kot greh, da on ni imel že dne 28. novembra 1903 tega ukaza v rokah (Povnovljena veselost na levi. — *Erneute Geisterfett links*.)

Potem se mu je očitalo kot tretja točka v tej kvalifikaciji, da ga med šolskim poukom baje ni bilo v šoli. Resnica pa je, da je nadzornik prišel ob 11. uri, ko je po predpisu 10 minut odmora, in da je med tem odmorom učitelj nekam šel, kar mi ni treba natančno povedati in do česar ima,

mislim, tudi učitelj vendarle še pravico, (Veselost na levi. — *Geisterfett links*.) in ravno tisto pot je šlo tudi več otrok. In potem stoji v tajni kvalifikaciji, da ga ni bilo v šoli, ampak da je bil pod streho in konstatiram, da deželni šolski nadzornik ni bil pod streho. Kako je torej mogel kaj takega trditi?

V četrti točki se je temu učitelju očitalo, da dnevnik in tednik nista bila v postavni obliki izdelana. Dnevnik in tednik v resnici nista bila popolnoma izgotovljena, ali dotični učitelj je imel v rokah koncept za dnevnik in tednik, in jaz mislim, da se vendar ne more od učitelja zahtevati, da je vsak hip dnevnik in tednik že na čisto spisan. Jaz mislim, da popolnoma zadostuje, če si sproti napravi koncept in skrbi, da je ta koncept v doglednem času na čisto spisan.

Torej take stvari se nahajajo v tajni kvalifikaciji, stvari, ki so popolnoma neresnične in katere morajo — drugače si tega ne morem razlagati — sloneti le na pomoti deželnega šolskega nadzornika. Takih slučajev je pa Bog ve koliko in prizadeti učitelj se braniti ne more. To je velika nevarnost tajnih kvalifikacij in zato mislim, da je ena najvažnejših točk v stanovskem vprašanju učiteljstva to vprašanje tajnih oziroma javnih kvalifikacij. Kadar stopimo do definitivne ureditve učiteljskih razmer v deželi, bo treba skrbeti, gospoda moja, da se ustanovi službena pragmatika. Kam bomo prišli in kaj pa imamo od najboljših plačanih učiteljev, ako je učitelj brezpraven, ako nima tiste svobode, katero hočemo in zahtevamo za vsakega državljana. (Odobrovanje na levi in ploskanje na galeriji. — *Beifall links und Gändeflatzchen auf der Galerie*.)

Ponavljam, da bomo glasovali vsi za nujnost predloga.

Deželni glavar:

Gospod poslanec dr. Krek ima besedo.

Poslanec dr. Krek:

Visoka zbornica! Ker se je že omenjalo, in ker se bo skoraj gotovo stvar tako vršila, da definitivna ureditev učiteljskih plač ne bo mogoča, zato naj jaz dve stvari omenim, ki sta istotako nujni, da se v tem vprašanju rešita. Tičeta se obe plači učiteljev.

Prvi slučaj se tiče nekdanjih podučiteljev, ki so dobili šele kasno, po razpisu ministerstva, na posebno prošnjo svojo definitivnost. Ti učitelji imajo vsled tega silno malo službenih let in zanje velja zakon iz leta 1879., ki določa, da naj se vzame za podlago glede pokojnine dejanska plača letnih 350 do 400 gld. To je naravnost krivično, da stari možje, ki so celo svoje življenje, četudi pod imenom „podučiteljev“, delali za deželo, na stara leta trpijo lakoto. Mislim, da je to nekaj takega, česar ne smemo trpeti. Zato mislim, da je tudi pri provizorični ureditvi učiteljskih plač nujno potrebno, da se temu odpomore.

Druga stvar, ki je ravnotako nujna, je pa vprašanje, od kedar naj se štejejo petletnice za učitelje. Tisti učitelji, ki so bili pred letom 1873.

definitivno nastavljeni, so glede petletnic na slabšem, ker pred tistim letom se je zahtevalo pred petletnicami 15letno službovanje. V tem oziru imamo nekoliko britkih slučajev. Nekaterim učiteljem, ki so stopili v pokoj, se je odmerilo več petletnic, nego jim je šlo po zakonu in sedaj morajo ti reveži to nazaj plačevati. Tudi ob provizorični rešitvi vprašanja o učiteljskih plačah moramo zahtevati, da se ta krivica uredi in temu odpomore. Oboje se da izvršiti, ne da bi bilo v zbornici treba skleniti zakona, ampak samo z nekim provizoričnim pooblastilom deželnega odbora. Da bi se na to ne pozabilo, zato sem spregovoril te besede.

Deželni glavar:

Želi še kdo besede glede nujnosti?

(Nihče se ne oglasi. — *Niemand meldet sich*.)

Ker ne, gospod predlagatelj?

Poslanec Hribar:

Visoka zbornica! Ne morem družega, kakor izreči, da me veseli, da je nujni naš predlog našel tako prijazen odmev pri častitih gospodih tovariših katoliško-narodne stranke.

Ko sem stavil svoj nujni predlog, takrat sem pač mislil, da mi ga bo mogoče utemeljevati v prvi seji deželnega zbora. Preteklo je pa sedaj že precej časa, in zato je tudi meni umevno, da ni mogoče misliti, da bi se moglo še v letošnjem zasedanju rešiti definitivno vprašanje o uravnavi učiteljskih plač. Vendar pa želim, da se začne odsek posvetovati o definitivni uravnavi tega vprašanja, ker če letos ne bo mogoče tega vprašanja dognati, bo mogoče prihodnje leto na podlagi teh posvetovanj dogovore nadaljevati in konečno sklepati.

Pozdravljam misel častitega gospoda tovariša dr. Šusteršiča, naj bi se za sedaj dovolila le draginjska doklada. Samo glede svote 40—50.000 K bi si dovolil pripomniti, da se mi zdi veliko premajhna. S to svoto učiteljstvu ne bode skoro nič pomagano, njegova beda nič olajšana.

Če se dobi 40—50.000 K, se dobi tudi večja svota in prepričan sem, da bo odsek mogel najti in nasvetovati kako pokritje tudi za večjo svoto.

Sicer bi samo to še pripomnil, da se mi predlog, da se draginjska doklada, da samo oženim učiteljem ne zdi posebno srečen, ker bi se s tem neoženjenim nekako namignilo, da naj se hitro oženijo. Saj se gospodje učitelji itak prehitro ženijo. (Veselost. — *Geisterfett*.)

Glede drugih izvajanj častitega gospoda predgovornika, moram reči, da je gola resnica, da si je prisvojila vlada preveč upliva na ljudsko šolstvo. Že pred več leti ob priliki debate o normalno-šolskem fondu sem povdarjal, da nimajo skoro nobenih pravic tisti, ki plačujejo, država pa da ima vse pravice, ne prispeva pa nič, in v deželnem zboru je prišlo zato do sklepa, da se vlada pozove, da, ker si je pridržala vse gospodstvo in vse pravice nad učiteljstvom, naj prispeva tudi k stroškom za ljudsko šolstvo. Žalibog to dosedaj ni imelo vspeha, (Po-

slanec dr. Šusteršič. — Abgeordneter Dr. Šusteršič: „Se bo moralo zgoditi!“ toda konečno bo le država izprevideti morala, da dežela sama ne bo mogla zmagovati velikih bremen, katera mora nositi za ljudsko šolstvo.

Kar se tiče upliva v onih korporacijah in zastopih v deželi, katerih je omenjal častiti gospod poslanec dr. Šusteršič in ki imajo nadzorstvo nad ljudskim šolstvom, moram reči, da se tudi meni zdi, da je v teh korporacijah učiteljstvo samo premalo zastopano, in da je treba učiteljem samim dati več ingerence.

Mislím, katere je izrazil gospod poslanec dr. Krek, tem mislim popolnoma pritrujem, (Klici: — Huje: „Dobro!“) želim, da se res tudi to uredi. Kot predsednik mestnega šolskega sveta vem, do kakih nepravil pripelejo te stvari, ako se ne uravnajo; zato je treba, da se tudi ta stvar spravi v pravi tir.

Konečno glede tajne kvalifikacije!

V tem oziru moram reči, dasiravno mi gospod dr. Šusteršič govori redko iz srca, v tem oziru mi je iz srca govoril. Tu se gre za ugled učiteljstva in to se mora odpraviti, za to se učiteljstvo že povsod poteguje in prepričanje moramo imeti, da s složnim postopanjem dosežemo, da se to zgodi. (Klici: — Huje: „Dobro!“)

Zahvaljujem se gospodom predgovornikom, zlasti častitemu gospodu tovarišu dr. Šusteršiču, da so se izrekli za nujnost, ker iz tega vidim, da se konečno vprašanje o izboljšanju učiteljskega položaja vendar-le spravi v pravi tir.

Deželni glavar:

Prosim sedaj glasovati o nujnosti.

Prva točka predloga se glasi

(bere: — ličft:)

„Visoki deželni zbor skleni:

1.) Pravična uravnava sedanjim razmeram neprimernih službenih prejemkov učiteljskega osebja na ljudskih šolah v deželi Kranjski smatra se za nujno.“

Gospodje poslanci, ki so za nujnost tega predloga, izvolijo ustati. (Obvelja. — Angenommen.)

Nujnost je enoglasno sprejeta, (Ploskanje na galeriji. — *Händeklatschen auf Galerie.*) torej ima gospod poslanec župan Hribar besedo, da meritorno utemeljuje svoj predlog.

Poslanec Hribar:

Odrekam se besedi, ker sem že prej vse navedel, kar govori v meritornem oziru za predlog.

Sedaj pride druga točka predloga na glasovanje.

Deželni glavar:

Druga točka se glasi (bere — ličft:)

„2.) Izvoli naj se poseben odsek dvanajstotice, ki se naj o tej uravnavi posvetuje in še v tem zasedanju stavi deželnemu zboru svoje nasvete.“

Gospodje poslanci, ki so za ta predlog, izvolijo ustati.

(Obvelja. — Angenommen.)

Sprejeto in vsled tega se bo vršila volitev tega odseka koncem seje.

Na dnevni red pride sedaj nujni predlog gospoda poslanca Cirila Pirca in tovarišev v zadevi vodovoda za Kranj in okolico, ki se glasi (bere — ličft:)

„Deželni odbor se pozivlje, da še v tem zasedanju predloži zakonski načrt glede tega vodovoda.“

Da se obravnava okrajša se bo z ozirom na izraženo željo ta zadeva skupno razpravljala z nujnim predlogom gospodov poslancev dr. Šusteršiča, Povšeta in tovarišev o splošni vodovodni akciji, ki se glasi (bere — ličft:)

„Deželni zbor naj sklene:

Deželni odbor se pooblašča, da sme za vodovode, za katere so načrti že izdelani in od ministerstva odobreni, kakor tudi za vse uravnave voda, za katere so istotako vse predpriprave dognane, brez prejšnjega posebnega dovoljenja deželnega zbora deželni prispevek k tem napravam obljubiti in po izvršitvi naprave tudi izplačati.

V ta namen sme deželni odbor uporabljati zaklad, ki je bil ustanovljen z zakonom z dne 4. septembra 1900, dež. zak. št. 20, in sme osobito v § 3. tega zakona sklenjeno posojilo v to svrhu po potrebi realizovati.“

O teh dveh nujnih predlogih se bo torej skupno obravnavalo.

Gospod poslanec Pirc ima besedo v utemeljevanje nujnosti svojega predloga.

Poslanec Pirc.

Visoka zbornica! Mislim, da mi ni treba na dolgo in široko utemeljevati nujnosti prečitanega predloga.

O vodovodu za mesto Kranj in okolico se je že toliko govorilo, pisalo in razpravljalo, da je ta zadeva, ki se vleče že skoro celo desetletje, gotovo več ali manj znana vsem gospodom tovarišem. Tudi kranjski deželni zbor bavi se je že opetovano s to zadevo in je v svoji seji dne 5. marca 1900 priznal to napravo za prekoristno in na predlog takratnega poročevalca, gospoda župana Hribarja, soglasno sklenil prispevati 25% k proračunjenim stroškom. Vsled odredbe poljedelskega ministerstva se je načrt moral nekoliko spremeniti, vsled česar se je tudi proračun zvišal za nekaj tisočakov.

Ker pa so se ob priliki vodopravnega postopanja nekatere vasi izrekle proti vodovodu, se je proračun zopet izdatno znižal, da je sedaj manjši, kakor prvotni. Dovolilo se je 40% državne podpore, toda le s pogojem, ako dežela zviša svoj prispevek za nadaljnih 5%. Uverjen sem, da bo visoka zbornica, ako zadeva sploh pride na razpravo, z ozirom na eminentno gospodarsko važnost in dejansko potrebo nameravanega vodovoda žrtvovalo i nadaljnih 5%.

Visoka zbornica! Kdor le količkaj pozna razmere v Kranju in njega bližnji okolici, mora priznati, da je vodovod za mesto Kranj in nekatere vasi v njegovej okolici neizogibno potreben. Ob vznožji Kranja sicer tečete reki Kokra in Sava, ki pa kot pitna voda niste uporabni. Imamo tudi tri

javne vodnjake, iz katerih pa se zajema le slabo filtrirana Kokra ali Sava. V slabem vremenu, ob času nalivov in povodnji se skali tudi voda v vodnjakih in čestokrat se steka vanje vsled prodorne konglomeratne plasti različna nesnaga. Dokazano je, da se je vsled okužene vode v enem teh vodnjakov lani pojavil v Kranju tifus epidemično. Seveda se je moral vsled tega vodnjak za nekaj časa zapreti, vsled česar je postalo pomanjkanje vode še občutnejše, kakor sicer. Kranjska gimnazija, koja pohaja krog 400 dijakov, ima na razpolago le slabo kapnico, ki kot pitna voda sploh ni porabna in se je vsled okuženja ponovno morala zatvoriti. Že oziri na nežno mladino kličejo glasno po zdravi pitni vodi. Naše, sicer lepo se razcvitajoče mesto vendar ne more prav vspevati ravno radi nedostajanje zdrave pitne vode. V Kranju je veliko pomanjkanje stanovanj, a v mestu samem ni več dobiti stavbenih prostorov, zunaj mesta pa si ne upa nihče zidati, ker ni mogoče preskrbeti hiš z vodo. Za Kranj je tedaj voda življenjski pogoj!

Še slabše razmere, kakor v Kranju pa vladajo v tem pogledu v nekaterih vaseh proti severovzhodu od Kranja. Tam dobite le prav redko kapnice in še redkeje vodnjake, ker je treba pregloboko kopati in še to včasih zaman. Vasi ob Kokri si preskrbljujejo vodo z veliko težavo in veliko nevarnostjo iz globoko ležeče struge. Uprav obupne razmere pa so v vaseh, ki so od Kokre ali Save oddaljene, nekatere celo več ur, to so: Luže, Srednjas, Senčur, Voklo in Voglje. Skozi prve tri vasi teče mal potoček, ki pa redno vsako zimo in vsako poletje usahne. V tem potoku se tudi pere perilo bolnikov, vanj se stekajo gnojnice in v njem se napaja živina. Kaj čuda, ako potem slednjič v Senčur, v to veliko in lepo vas, priteče pravcata godlja! V teh krajih skoro vsako leto razsajati griža in vročinska bolezen. Zgodilo se je že, da je vojna uprava za časa vojaških vaj prepovedala vojakom piti to okuženo vodo in patrulje so stražile potoček ter malovredne kapnice. Vojaški zdravniki se niso mogli prečuditi, da je v teh krajih tako slabo skrbjeno za vodo.

V Vogljah in Voklem imajo sicer nekateri gospodarji boljše vodnjake, toda za časa suše ne puste vaščanom zajemati vode. Živina pa se napaja izključno iz globokih tolmunov, v katerih se nabira deževnica. Tam se seveda tudi pere in že različno barvana smetana na teh takozvanih „bajarjih“ kaže, kakšne baže voda je v teh tolmunih. Od drugod pripeljana živina po več tednov ne pokusi te nagnjusne tekočine.

Žalibože so se nekatere vasi, kakor sem že omenil, ob priliki vodopravnega postopanja izrekle zoper vodovod. Dasi so malenkostni prispevki kmečkih vdeležencev sporazumno s kranjsko občino že zdavnaj določeni, so vendar brezvestni hujškači s pretvezo, da bo za vodovod treba plačevati ogromne svote, da bodo šla posestva na boben in zadnji rep iz hleva, tako zbegali ljudstvo, da ponekod noče ničesar slišati o vodovodu. Kljub temu bo mogoče večino teh vasi, čez katere bo itak speljan vodovod, še pozneje prikllopiti vodovodu. Za enkrat bi kranjska

občina prevzela na svoje rame stroške, v kolikor pridejo glede teh vasi kot skupni stroški v poštev.

Izjema so v tem oziru jedino vasi Voglje in Voklo, za katere bi bil potreben poseben vodovod. Ko je bil načrt že dovršen obrnili ste se ravno ti dve vasi do nas in prosili, da naj se jih priklopi vodovodu; in ravno na željo gospod deželnega glavarja se je načrt v toliko izpopolnil, da bi za slučaj izvršitve bili deležni te vodovodne naprave tudi vasi Voglje in Voklo. Občina Voklo se je pravomočno zavezala s sklepom obč. odbora, da bo prispevala k vodovodnim stroškom in poleg tega se je še nad 70 posestnikov podpisalo na prošnjo za vodovod. Brezvestni hujškači so tudi tukaj ljudstvo zbegali popolnem.

Izvestno bi se z vodovodom dvignilo blagostanje v kranjski okolici, dvignila bi se posebno živinoreja in zlasti mlekarstvo, kojega prvi in glavni pogoj je dobra in čista voda.

Tako upam, cenjeni gospodje tovariši, da sem v kratkih potezah zadostno pojasnil nujno potrebo vodovoda za Kranj in okolico. Prosim vas le, da enoglasno pritrdite mojemu in mojih tovarišev nujnemu predlogu. Bodite prepričani, da bote s svojim glasovanjem storili dobro delo. Pomagajte, da vodovod za Kranj in okolico, ki že skoro deset let hodi težavni križevi pot, vendar enkrat dospe do zadnjega štacijona.

Deželni glavar:

Gospod predlagatelj dr. Šusteršič ima besedo v utemeljevanje nujnosti.

Poslanec dr. Šusteršič:

Visoka zbornica! Pred vsem izjavljam, da katoliško-narodna stranka nima nič proti predlogu, katerega je ravnokar utemeljeval gospod predgovornik, in da glasuje tudi ona za nujnost tega predloga. Ali gospoda moja, meni se vidi, da je podobnih nujnih predlogov treba glede raznovrstnih in mnogoterih naprav, ki se tičejo na eni strani preskrbovanja občin z dobro pitno vodo, in na drugi strani pa uravnave voda.

Razmere, kakoršne je slikal glede Kranja in okolice, take ali slične razmere nahajamo v mnogostevilnih krajih naše dežele, in vsled tega moram reči, da je vodovodna akcija ena najvažnejših narodno-gospodarskih akcij, katere ima izvršiti deželni zastop. Ta akcija je tako komplikovana in obsežna postala, da jo je treba pričeti reševati na drug način, nego se je reševala dosedaj. Treba je vodovodov v mnogih delih dežele, treba je uravnave voda ravno tako v raznih delih naše dežele — podrobnosti v tem pogledu prepuščam tovarišu Povšetju, ki je so-predlagatelj.

Ali, gospoda moja, ako hočemo vse to izvršiti, potem se moramo otresti vse birokratične počasnosti, dolgočasnosti in birokratičnih malenkostnih pomislekov, birokratične boječnosti in težavnosti. Deželni odbor mora brez vsakih malenkostnih birokratičnih pomislekov lotiti se tega dela in izvršiti veliko akcijo, katero dežela potrebuje, in, kakor mi danes v svojem predlogu zahtevamo nujno, za to stvar moramo mi

dati deželnemu odboru možnost, da to akcijo v velikem slogu nujno izvrši; to, častita gospoda, je namen našega predloga.

Podlago za izvršitev te akcije je že ustvaril deželni zastop z zakonom z dne 4. septembra 1900, dež. zak. št. 20, ko je ustanovil zaklad za javna dela in povzdigo deželne kulture na Kranjskem in dal deželnemu odboru pravico, da za stalno zalaganje zaklada najme posojilo 4.000.000 K po k večjemu 4 $\frac{1}{2}$ % obrestnem merilu, in ki naj se amortizira najkasneje v 50 letih.

Ta zakon, gospoda moja, je ostal žalibog do današnjega dne le na papirju in na papirju je ostal zaklad, katerega je ta zakon ustanovil. Namen našega nujnega predloga je, uresničiti ta zakon, uresničiti ta zaklad, mobilizirati te štiri milijone kron!

Gospoda moja, ne varajmo se. Tudi ako bi bile razmere v naši deželni zbornici popolnoma normalne in ako bi imeli opraviti s popolnoma normalnim legislativnim zborom, vendar vkljub temu ne bi bilo mogoče izvršiti akcije glede vodovodov in uravnav voda, ako bi se postopalo po tej poti, po kateri se je postopalo doslej.

Gospoda moja, mi vsi vemo, kako malo časa je normalno prisojeno deželnim zborom, in bojim se, da bo to postalo še slabše sedaj, kajti mi vemo vsled izjave ministerskega predsednika Gautscha v prvi seji zadnjega zasedanja državnega zbora, da bo državni zbor sklican v tretjini novembra in da bo potem neprenehoma zboroval do konca junija ali julija prihodnjega leta. Potem bo državni zbor razpuščen, potem se vrše državnozbornske volitve septembra ali oktobra, torej vemo že danes, da ni nobenega mesta za zborovanje deželnih zborov in za deželno zakonodajo najmanj do konca oktobra prihodnjega leta, in kakor so danes razmere v tej in oni državni polovici razvijajo, stavim, da bo potem zopet nujna potreba, da se novi državni zbor takoj snide, da reši najvažnejše probleme glede razmerja tostranske in transilivanske državne polovice.

Tedaj, gospoda moja, ne glede na izvanredni položaj te zbornice, ampak glede na splošne izvanredne razmere že moramo skrbeti za to, da se v deželi glede deželne kulture to izvrši, kar je neobhodno potrebno in to se drugače v naglici izvršiti ne da, kakor na ta način, da dá visoka zbornica deželnemu odboru v to potrebno pooblastilo, in to, gospoda moja, je smisel predloga, katerega sva stavila s tovarišem Povšetom.

Predlog gre na to, da se deželni odbor pooblašča, da daje prispevke za tiste vodovode in tiste uravnave vodâ, glede katerih so načrti perfektni, zreli, dogotovljeni, zreli za izvršitev, ne da bi potem moral deželni odbor še le prositi za dovoljenje deželnega zbora, in drugič, da v namen izvršitve tega sklepa in tega pooblastila deželni odbor tudi po potrebi realizuje posojilo 4.000.000 K, katero vzeti mu je bilo dovoljeno z zakonom z dne 4. septembra 1900, št. 20.

Prosim visoko zbornico, da glasuje za nujnost tega našega predloga.

(Živahno odobravanje in ploskanje na levi in na galeriji. — Lebhafter Beifall und Händeklatschen links und auf der Galerie.)

Deželni glavar:

Gospod poslanec in sopredlagatelj Povše ima besedo.

Poslanec Povše:

Visoka zbornica! Siguren sem, da bodo častiti gospodje tovariši te visoke zbornice popolnoma umevali, da sem se pridružil temu nujnemu predlogu, vsaj kot poročevalec o deželnokulturnih zadevah v deželnem odboru sem prav ona oseba, ki je najbolj v dotiki z ljudstvom in ki ima najbolj priliko nujnost spoznati raznih takih naprav.

Ne bom predolg, čeravno je važnost zadeve taka, da bi moral za dalj časa prositi visoko zbornico za potrpljenje, ampak če bo predlog sprejet, imel bom priliko v odseku podrobno pojasnjevati celo zadevo. Vsled tega se tukaj le naslanjam na uvodne in utemeljevalne besede gospoda predgovornika in prestopam takoj in medias res ter hočem v kratkih potezah visoki zbornici podati sliko te prezanimive narodno gospodarske zadeve v kronovini naši.

Gospoda moja, sestavljal mi je deželni stavbni urad po mojem navodilu jasni sestav o stanju vodnih naprav in hočem lapidarno visoko zbornico seznaniti vsaj z najvažnejšimi zadevami.

Doslej, gospoda moja, smo po sklepah visokega deželnega zbora 68 naprav izvršili za dobavo pitne in napajalne vode. Troški za te izvršene naprave znašajo vsega skupaj 1.902.309 kron in sicer je prispevala dežela Kranjska na podlagi sklepov visokega deželnega zbora 471.709 K, država je prispevala s 768.800 K in vdeleženci, posestniki, ki so deležni postali teh dobrot in naprav 661.800 K.

Navajam le najvažnejše izvršene vodovode, ki tako blagodejno vplivajo na gospodarsko situacijo dotičnih krajev.

Izvršeni so bili: vodovod za Selsček, Begunje in Bezuljak, ki je veljal vsega skupaj 42.600 K; vodovod za Ribnico, ki je veljal 50.000 K; Šmihel pri Hrenovicah 15.030 K; Knezak pri Postojni 7.400 K; Sv. Križ v Litijskem okraju 7.110 K; Selce pri Postojni 10.000 K; Orehek pri Postojni 5.600 K; Kočevje 168.000 K; Razdrto pri Postojni 10.630 K; Šmarje-Razdrto pod Ljubljano 21.522 K; vodovod za Semič in Črnomelj in še 19 vasi tega okraja 196.000 K; Vrhpolje pri Postojni 23.800 K; Ilirska Bistrica 11.676 K; Vrčica pri Ilirski Bistrici 8.400 K; Logatec skupaj z 9 vasi 151.650 K; Juršiče pri Postojni 14.380 K; Polhov gradec 19.700 K; Vizmarje 25.100 K; Metulje pri Logatcu 25.894 K; Potoče pri Postojni 8.800 K; Butajnova v okolici Ljubljanske 6.670 K; na Nanosu sta se napravili dve kapnici s stroškom 12.152 K; dalje se je izvršil vodovod za Toplice pri Novem Mestu, ki je stal 29.500 K; vodovod za Novo Mesto z 8 vasi ležečimi pri Novem Mestu je stal 324.216 K; Zlatopolje pri Kamniku 9.300 K; Godovič pri Logatcu 17.600 K; Postojna 169.242 K; Planina pri Lo-

gatcu 54.460 K; Sinadole 11.818 K; Britof-Dolenje Vreme pri Postojni 22.634 K; Gorenje Vreme 18.300 K; Nadanjeselo pri Postojni 12.600 K; Nova Sušica pri Postojni 20.400 K — vse to so Kraške pokrajine. Potem so bili izvršeni vodovod za Jurjevico, Breže in Dolenje Laze v Kočevskem okraju, ki je stal 56.340 K; vodovod za vasi Slatnik, Lipovšiča, Vinica, Zapotok in Sušje pri Ribnici 55.000 K; Vrhnika 88.000 K in Staro Vrhniko 32.000 K; Tržič 47.000 K. Vsi ti in drugi vodovodi, katerih nisem omenil so se toraj zgradili za skupno svoto 1.902.309 K, kakor sem jo že poprej omenil.

Gospoda, kdor potuje po teh krajih, ima priliko slišati glasove hvaležnosti prebivalstva, da so vendar enkrat postali deležni zdrave pitne vode. Da so ti vzgledi mikajoči tudi za druge pokrajine, katere nič manj ne trpe na pomanjkanju vode sploh, pitne in za napajanje živine, je jasno, in to je tudi povod, da je deželni odbor in deželni zbor v prejšnjih zasedanjih došel nebroj enakih prošelj.

V izvršitvi sedaj, leta 1905., se nahajajo vodovodi za Hotedražico pri Logatcu, ki bo stal 32.700 K; Gorenji Mozelj pri Kočevju 38.000 K; Raka pri Krškem 35.400 K; potem vodovod za vasi Slavina, Koče in Žeje na Krasu v Postojnskem okraju 53.600 K; in kapnica za Gorenje Zdiho v Kočevskem okraju, ki bo stala 3.400 K.

Projektovanih pa še ne izvršenih vodovodov pa zapopada izkaz tretji 47. Glede njih so večinoma poizvedbe že toliko dognane, da so napravljeni načrti, tudi so troški večinoma že pokriti z državnim prispevkom in prispevki vdeležencev, primankuje pa deželnemu odboru pooblaščenja od deželnega zbora, da bi smel za te naprave zagotoviti deželni prispevek.

Od teh 47 vodovodov navajam le najvažnejše, ki so popolnoma opravičeni pričakovati deželno podporo, in moram priznavati kot poročevalec na podlagi študij in poizvedeb po deželnem stavbnem uradu, da so vse te naprave silno nujne ne samo v sanitarnem oziru, ampak tudi v gospodarskem oziru kot službe v prospeh zlasti živinoreje. Tako je nujen vodovod za Bukovje pri Postojni, ki bo stal 39.200 K. Vodovod za Cerknico in Rakek, ki bo stal 360.000 K, je naprava, katero je visoka zbornica že sama svoj čas pripoznala kot eno najnujnejših vodnih naprav, visoka zbornica pa izvoli vzeti na znanje, da je dotični načrt popolnoma odobren po deželnem stavbnem uradu, kakor tudi od države, da je tudi prispevek osiguran, treba le da visoka zbornica sklepa oziroma pooblašča deželni odbor, da se končno na pomlad, ker se ravno vrši vodopravna obravnava, izvrši ta prevažni vodovod.

Dolenja Vas pri Kočevju ima tudi veliko pomanjkanje vode. Tudi tukaj je načrt napravljen in potreščina znaša 158.300 K. Potem pridejo vasi Košana, Kal in Neverke pri Št. Petru na Krasu, tu moram iz lastnega prepričanja priznati, da če kateri, je gotovo ta kraj potreben preskrbljenja z vodo. Projekt znaša 79.000 K in tudi deželni prispevek je že svoj čas deželni zbor obljubil v znesku

19.750 K in sedaj vsa zadeva čaka še rešitve visokega ministerstva.

Prvi gospod predlagatelj je že omenil vodovod za Kranj in okolico. Povdarjam, če kje, je tukaj umesten naš predlog, ki, poleg izvršitve vodovoda za Cerknico in Rakek, v prvi vrsti upošteva tudi rešitev tega velevažnega in nujnega vprašanja. (Poslanec Hribar: — Abgeordneter Hribar: „Dobro!“) Gospod utemeljevalec dotičnega predloga je že sam povedal, kaki zadržki so, da zadeva dosedaj še ni urejena. Ako se danes sprejme predlog častitega gospoda tovariša dr. Šusteršiča, katerega sem s tovariši sopodpisal, potem bo mogoče deželnemu odboru, ko dobi odgovor od županstva v Kranju na svoj dopis iz leta 1903., v katerem se je županstvo pozvalo, da naj končno sklepa o prispevkih interesentov, ker to ministerstvo absolutno zahteva, torej kakor hitro bo županstvo odgovorilo deželnemu odboru in če danes visoka zbornica ta stavljeni nujni predlog sprejme, bo deželni odbor, osobito ker je načrt že dognan in popolnoma potrjen od deželnega stavbnega urada in države, izposlovati skušal od ministerstva višji prispevek, da bo mogoče to že toliko časa pendentno zadevo končno rešiti in to na 620.000 K proračunjeno podjetje izvršiti.

Nadalje je vodovod za Petelinje pri Postojni, ki je proračunjen na 23.000 K, tudi zadeva, ki je popolnoma zrela za izvršitev, in ima ministerstvo sedaj ravno prošnjo deželnega odbora v rokah, da zagotovi svoj prispevek.

Z veliko vnemo so se letos potegovali tudi prebivalci iz Radovljice in okolice z vaščani iz Lesec in Hlebecev, da bi se tudi njim napravil vodovod. Cel projekt za Radovljico bi stal 135.000 K, in za ostale vasi 19.000 K, toraj skupaj 154.000 K. Dotični projekt je od županstva v Radovljici napravljen, toda v deželnem stavbnem uradu je bilo nemogoče doslej, ta projekt natančno pregledati in presoditi, osobito ker se mora deželni odbor vendar ravnati po naročilu visoke zbornice, da rešuje vloge po vrsti vkladanja prošelj.

Gospoda, iz teh kratkih podatkov že vidite, koliko nujnih in perečih vprašanj je treba rešiti na krajih, ki trpijo na pomanjkanju pitne vode.

Nadalje je projektovan in še neizvršen vodovod za Runarsko in okolico in pri Logatcu s stroški 77.000 K. Istotako vodovod za Senožče pri Postojni, čegar troški so proračunjeni na 62.000 K in za katerega je tudi že dežela svoj čas obljubila prispevek 15.500 K. Treba je še pridobiti od države zagotovilo prispevka.

Druga zadeva je vodovod za Staritrč in okolico pri Črnomlju, za katero se gospod tovariš Pfeifer že toliko let poteguje in jo urgira. Deželni odbor je gotovo svojo dolžnost vršil, načrti so dogotavljeni, preiskani po deželnem stavbnem uradu, deželni odbor jih je predložil vladi s prošnjo za izposlovanje državnega prispevka, tudi svoj prispevek je deželni odbor visoki zbornici predlagal, ki bi k stavbenim stroškom 234.200 K znašal 25% to je 58.550 K. Toda če dotična zadeva vključ temu še ni zrela za izvršitev, je vzrok to, da se adjacenci branijo prevzeti na nje pripadajočih 25%. Ponudili so 10% in to je vzrok, da stvari ni mogoče dognati. Rev-

ščina pa, ki v tem kraju kraljuje, je velikanska — požar lansko leto je upoštošil okolu 100 poslopij — in to bo gotovo omehčalo srce kmetijskega ministerstva in vlade, da bo z omogočenjem vpeljave vode izdatno pripomogla k zbolšanju sedanjih obupnih razmer.

Istotako so projektirani pa še ne izvršeni vodovodi za Šembije pri Postojni, za Trnovo na Krasu, za Vrbovo pri Postojni, Martinjak pri Postojni in za Presko pri Ljubljani.

In končno, gospoda, bi samo kratko vodovodov omenil od raznih projektov, katerih je še nebroj rešiti. Vseh je pač nad sto, od teh bi pa navajal, da po mojem prepričanju in poizvedbah deželnega stavbnega urada bi morale se upoštevati kot silno nujne naprave vodovod za vasi Rakitnik, Breznica in Preserje, katere imajo po cele ure hoda in vožnje do zdrave pitne vode.

V spominu je visoki zbornici še Suha Krajina, Ambrus, Hinje. Kdor to okolico pozna, ta mora priznavati, da tudi tukaj mora deželni zastop storiti svojo dolžnost napram pokrajini, kjer imajo za časa poletja po dve ure vožnje (Poslanec dr. Žitnik: — Abgeordneter Dr. Žitnik: „Tudi po tri ure!“), da pridejo do pitne vode. Koliko trpe ljudje, koliko živina! Tu se mora pomagati, ako hočemo, da se ljudstvo v tej krajini, katere prav primerno ime je Suha krajina, „Dürrenkrain“, zamore vzdržati na teh nehvaležnih, neplodnih tleh.

Istotako je star projekt zgradbe vodovoda za Suha, katera beseda sama že kaže na sušo, na pomanjkanje vode, na katerem trpi ta kraj na pogorju Gorjancev. Jako silno in nujno potrebne so pitne vode tudi vasi Rovišče, Št. Lambert, Rovte, Veliki Kal, Trnje, Št. Peter na Krasu, Harje in drugi kraji.

Gospoda moja, eno je gotovo, da uporabljajoč dobrote državnega melioracijskega zaklada zamoremo mi kazati, da se moremo sklicevati na dobroto tega zakonitega določila, da s tem pospešujemo mi tudi našo živinorejo in to je tudi povod, da država prispeva za take naprave, za kar veže prebivalstvo in nas, ki zastopamo ljudstvo, dolžnost hvaležnosti. Gotovo pa je tudi, gospoda moja, da s tem pospešite zdravstveno stanje prebivalstva naše dežele, in kdor zasleduje epidemije, ki se tako pogostokrat pojavljajo po teh in drugih vaseh, ki trpe na pomanjkanju zdrave pitne vode, mora priznavati, da mora biti tudi skrb dežele Kranjske oziroma njenega zastopa, da ona stori svojo dolžnost tudi v tem oziru, kajti zdravje je prva reč in največje bogastvo vsakega naroda in za vsakega človeka.

V petem seznamu, gospoda moja, navajam še vodovode, za katere je deželni odbor obljubil priporočati visoki zbornici deželne podpore, ker je ministerstvo že zagotovilo državni prispevek in je tudi prispevek interesentov osiguran. Deželni odbor je napravil posebno obsirno predlogo, katera je sedaj v tisku in se bo visoki zbornici še izročila. Osobito je deželni odbor mislil opravičenim biti, da je obljubil deželni prispevek za take naprave, za katere so bili vsi načrti že dogotovljeni in zagotovljeni tako prispevki interesentov in države, in glede katerih je

torej deželni odbor mislil, da se sme zanašati, da bo našel pritrjenje visoke zbornice.

Tako omenjam sledeče vodovode, glede katerih so že vse poizvedbe izvršene, in ki so tudi že izvršeni, in to so sami vodovodi, ki so res neobhodno potrebni in samo beseda njih bo gospodom poslanecem zadostovala, da bodo odobraval postopanje deželnega odbora, ko je nanašaje in zanašaje se na naknadno odobrenje visokega deželnega zbora storil svojo obljubo. To so vodovodi za vasi: Godovič, Planina pri Logatcu, Britof-Dol. Vreme, Gorenje Vreme, Nadanje selo, Nova Sušica, Jurjevica-Breze-Laze, Sušje-Lipovšča, Vrhnika, Stara Vrhnika, Tržič in Podpreska. Vse za te že izvršene vodovode obljubljene deželne podpore znašajo skupaj 79.213 K 65 h in ravno tako so se obljubile podpore tudi v izvršitvi se nahajajočim vodovodom za vasi Hotedražica, Gorenji Mozelj, Raka, Slavina-Koče-Žeje in Gorenje Zdihovo pri Kočevju, za kar je treba 32.379 K in v posebni prilogi bo slavna zbornica ravno naprošena, dati pritrdiv te deželnemu odboru za te obljube.

Torej, gospoda moja, navedel sem, da je za vse te projekte treba velikih zneskov. Gotovo je imel častiti gospod tovariš dr. Šusteršič prav, če je rekel, da dobavo, napeljavo zdrave pitne vode smatra eno najvažnejših narodnogospodarskih podjetij v kronovini Kranjski. Le za projekte, kateri so že vsi pripravljeni za izvršitev, pa še ne izvršeni, bo treba svote 2.368.250 K ali približno 2½ milijona kron in če vzamemo, da bo dežela prispevala k tem stroškom 25% — 30%, bo treba tukaj deželnemu odboru precej globoko posegati v melioracijski zaklad, ki pa ima na razpolago 4 milijone kron.

Toda, gospoda moja, s tem še ni vsa akcija končana. So še druge nič manj važne in nujne zadeve, o katerih se mora priznavati, da je od njih rešitve direktno odvisno blagostanje in naravnost obstanek dotičnih interesentov ali vasi.

Stara zadeva je pač osuševanje Ljubljanskega barja, za katero se je ta visoka zbornica skozi desetletja ogrevala. Tudi to predlogo imate v svojih rokah z dotičnim zakonskim načrtom, seveda eminentno velike važnosti je pa tudi veliki proračun znašajoč ogromno svoto 4.200.000 K. V ta namen je država zagotovila 45%, torej 1.882.000 K, dežela 12%, mesto Ljubljansko 10% in interesenti 33%. Poleg teh 4.200.000 K bo pa treba še posebej 200.000 K za zgradbo hudournikov Gradaščica in Iška.

Silno nujno trka, rekel bi, na duri deželnega zastopa uravnava Kamniške Bistrice. Gospoda moja, kdor je obhobil dotično progo, mora priznati, da, če kje, preti tukaj največja nevarnost. Bistrica, katera je po svojem znaku hudourniška, izvira iz kamniških planin in prihrumi v ravnino prinašajoč silno veliko grušča in istina je, da so nekatere vasi, kakor Mala Loka, tako blizu vode, da ima voda samo 3 m do vasi in ako se tu ne bo nujno odpomoglo, bati se je velikega poloma, velike katastrofe naravnost. Istotako je tudi pri izlivu Bistrice v Savo velika nevarnost. Deželni odbor je dosedaj jemal dotične zneske iz deželnokulturnega zaklada, da so se provizorno izvršila najnujnejša zgradbena dela, sicer bi

bilo gotovo že prišlo do velike katastrofe za vse doljenje vasi. Ni mi treba spominjati gospodov na grozne vodne katastrofe na Tirolskem, ko so cele vasi izginile in ko je potem morala država vmes poseči z ogromnimi žrtvami, in istega se je bati pri Bistrici, tako da kdor to upošteva, mora reči, če kje, gotovo tukaj z opravičenostjo trka prebivalstvo na vrata za pomoč dežele in države, in tu je z hvaležnostjo priznati, da se je deželnemu odboru potem deželnega predsestva posrečilo, za to prevažno uravnavo, ki bode stala 1.260.000 K, izposlovati izredno in izjemoma veliki državni prispevek 62% in sicer gre 50% iz melioracijskega zaklada, 10% — in tu z vso vnemo pozdravljam, kar je bivši referent o deželni kulturi pl. Schrey vedno trdil, da je Bistrica, dokler ne bo uravnana, vedna nevarnost za državno reko Savo, ko je, kakor se gospod deželni predsednik lahko prepriča, treba vednih poprav, ki stanejo tisoče in tisoče, da je država to uvidela in dovolila nadaljnjih 10% kot „prispevek zaradi državne reke“ in 2% pa, ker pride državni most pri Domžalah v poštev. Torej če je država toliko storila, je gotovo tudi dolžnost dežele, da kolikor je le v njeni moči pospeši to veliko uravnavno delo, upoštevajoč, da dotične vasi, imenujem le najbornejšo, Ihan, pri najboljši volji ne morejo veliko prispevati. Načrti so izdelani, sedaj se vrši izdelovanje katastra, to je zapisnika onih posestnikov, ki imajo prispevati, in jaz menim, da bo ta kataster, katerega sestavljanje je proti plačilu prevzel c. kr. stavbni svetnik Böltz, spomladi izgotovljen.

Istotako, kakor uravnava Kamniške Bistrice, gospoda moja, je nujna, silno nujno potrebna uravnava Sore s potrebščino 425.000 K. In če tukaj nekateri listi pišejo, da se ni pospešila ta zadeva, moram v opravičenje deželnega odbora reči: Vsi načrti so pregledani in odobreni, od ministerstva je izjemoma zagotovljena 50% državna podpora in interesenti imajo ravno sedaj obravnavati, kako pokrijejo nanje pripadajoče prispevke, visoki deželni zbor pa je že svoj čas se tudi izjavil, da bo to podjetje izdatno podpiral.

Star projekt je uravnava vipavskih voda s potrebščino 1.200.000 K. Načrt, ki je stal 3000 gld., od katerih je ministerstvo dalo 3000 K in dežela 3000 K, je izdelal bivši deželni inženir Hrasky sedaj profesor na politehniko v Pragi, vendar pa ta načrt ni našel popolnega odobrenja pri ministerstvu in treba je, da se isti še popolni. Tudi to zadevo je smatrati nujno in prej ko prej bo visoka zbornica tudi za uravnavo teh voda storiti morala svojo dolžnost.

Toda še druga uravnalna dela nas čakajo, n. pr. uravnava hudournikov Sora in Račeva pri Žirih, s potrebščino 26.000 K. Načrti so izdelani, državni prispevek je zagotovljen s 50%, na interesente pripade 30% in dežela prispeva 20%. Dotično predlogo imate gospodje tudi že v rokah in stvar bi se bila že izvršila, ako bi ministerstvo ne bilo zahtevalo, da se mora skleniti deželni zakon, kar se ni pričakovalo, ko le 13.000 K pride na državo. (Poslanec dr. Žitnik: — Abgeordneter Dr. Žitnik: „Ja pa je nujno!“) Gotovo, zato pa zadevo tudi navajam.

Dalje je treba dokončati uravnalna dela pri Mirni z naknadno potrebščino 276.000 K, za katero hoče država prispevati 50%, če dežela da drugih 50%. Gospodje imate že dotično predlogo z računom iz lanskega leta v rokah in tam je prošnja izrečena, da visoka zbornica z ozirom na to, da so dopolnilna dela nujno potrebna, votiraj tudi naknadno potrebščino. Omenjam pa le visoki zbornici v pojasnilo, da so dosedanja dela bila uspešna in so pokazala dober uspeh.

Nič manj nujna je uravnava Želimljice s potrebščino 32.000 K. Tukaj se ravna le še za prispevek nekaterih vasi, nujnost zadeve pa je jasna, vsaj v sinočnem dnevniku beremo, da vse vasi stoje pod vodo in da je bilo treba ljudi in živino iz poslopij elocirati.

Nadalje navajam kot potrebno uravnavo potoka Kofarjevca s potrebščino 52.000 K, in potoka Potočnikovega s potrebščino 12.000 K. Deželni zbor je že svoj čas obljubil prispevek in stvar bi se bila že izvršila, toda interesenti, osobito večje tvrdke in bivši rudokop za živo srebro se branijo prispevkov, in to je zadržek, da naprava še ni izvršena.

Kdor pozna ono lepo polje pri Horjulu, katero tolikrat prepravlja Sojca uničujoč ne samo košnjo ampak tudi žetve, ta mora priznavati, da bo tudi zadeva te uravnave, za katero so načrti že izdelani ter znaša potrebščina 165.000 K, enkrat morala priti na vrsto.

Istotako bo treba uravnati stranske pritoke Ljubljani, za kar bodo troški znašali 140.000 K, in nadalje reko Ljubljani od Vevč do Kašlja, kar bo stalo 80.000 K.

Uravnava Pivke na Krasu je že ponovljeno bila sklenjena v tej visoki zbornici, toda, gospoda moja, ta projekt, ki je bil izdelan, je po sodbi ministerstva neizvršljiv. Stal bi 1.050.000 K. Sedaj ima deželni stavni urad nalog, da on izdela načrt za delno uravnavo, katera bi ne stala nad 200.000 K. Tam, kjer je istinito potreba, naj se uravnava izvrši, ne pa notri do Postojine.

Potem so še potrebne uravnava Drtišče s potrebščino 45.000 K, dalje kotlinskih voda v Kočevskem in Ribniškem okraju s potrebščino 34.000 K, v Strugah z 12.000 K, v Loškem potoku z 20.000 K, potem uravnava Temenice na Dolenjskem, katera sedaj preplavlja ravnino od Trebnjega doli, s približno potrebščino 180.000 K, uravnava Rovšice pri Dobu 220.000 K in uravnava potoka Veliki breg pri Grosupljem s približno potrebščino 160.000 K. In končno naj visoki zbornici ključem v spomin uravnavo Krke, katera bo stala blizu 2 milijona kron, tako da bi za uravnavo vseh teh in še družih manj važnih voda bilo potreba približno 11 in pol milijona kron.

Iz teh kratkih potez je pač dana prilika, soditi, ali je nujna ali ne zadeva, ki omogočuje deželnemu odboru, da ravnotako kakor lansko leto, tudi letos nekaterim krajem obljubi izposlovati deželni prispevek. Jaz menim, da v deželnem odboru bo gotovo vestnost odločevala, kedaj ima deželni odbor pristojati na to, da zagotovi deželni prispevek v imenu visoke zbornice, olahkočene bodo pa s tem

marsikateri zadevi, v katerem oziru le navajam vodovod za Kranj in okolico, za Cerknico in Rakek in druge vodovodne naprave, dalje uravnavo Kamniške Bistrice, uravnavo Sore itd., skratka zadeve, ki se nikakor ne morejo več odkladati, če se nečemo izpostaviti, kakor glede Kamniške Bistrice, če bi prišlo do kake katastrofe, očitano, da poklicani faktorji, dokler je bil še čas, niso vršili svoje dolžnosti.

V tem smislu prosim visoko zbornico, da blagovoli našemu predlogu priznati nujnost in deželnemu odboru dati ona pooblastila, ki so potrebna, da bo mogoče pripomoči mu k rešitvi najbolj perečih zadev v naši kronovini (Živahno odobravanje in ploskanje na levi; govorniku čestitajo. — Lebhafter Beifall und Gündelstischen links; Redner wird beglückwünscht.)

Deželni glavar:

Želi kdo besede o nujnostni razpravi?
Gospod poslanec Pfeifer ima besedo.

Poslanec Pfeifer:

Slavni zbor! Deželni odbor podal je 1902. l. zbornico neko sliko tistih krajev, ki se imajo preskrbeti s pitno in z vodo za gospodarske potrebščine. To sliko popolnil je častiti moj tovariš gospod deželni odbornik Povše danes v jako poučnem, temeljitim poročilu ter predlaga, da sme deželni odbor za vodovode, za katere so že izdelani načrti in od ministerstva odobreni, brez prejšnjega posebnega deželnozbornskega dovoljenja izplačati deželni prispevek.

Ker se nahajajo med vodovodi tudi taki, za katere so sicer izdelani načrti, udeleženci pa radi uboštva ne zmagajo jim pripadajočega prispevka, naj blagovoli deželni odbor na take siromašne udeležence ozir jemati in jim preskrbeti kolikor mogoče izdatno deželno in državno podporo; med take siromašne udeležence spadajo izmed drugih gospodarji iz vasi Cerina, Žejno, Čateške občine ob Savi, potem iz vasi Brezje, Brlog, Gradac, Sv. Kriške občine, Javoravica, St. Jernejske občine v Krškem okraju, potem občina Planina (Stockendorf) v Črnomaljskem okraju, ter več vasi Šmihel-Stopiške in Črmošniške občine v Novomeškem okraju.

Dotični gospodarji morajo od daleč voziti oziroma nositi vodo visoko na hrib, ter živino po bregu goniti, kar je neznosno po zimi po ledeni strmini, ter po leti ob pekoči vročini.

Tudi občini Staritrč in Predgrad z okolico sta v enakem neugodnem položaju glede od njih zahtevanega prispevka. Stroški tega vodovoda so proračunani na 230.000 K, h katerim bi morali donasiti udeleženci 40%, kar nikakor ne zmagajo. Ker so prebivalci dotičnih občin, ki se pečajo s krošnjarstvom, ubožni in je občina vsled groznega požara, ki je v veliki vasi Predgrad uničil 230 poslopij, še bolj ubožala, sem jim — ko sem v minolemu letu te kraje obiskal — preskrbel vlogo do poljedelskega ministerstva, v kateri prosijo, da jim vlada nakloni izjemoma večji kakor navadni državni prispevek. Ministerstvo je to prošnjo odstopilo v poročilo de-

želnemu odboru, ki namesto prvotno obljubljenih 20% sedaj za 5% več, torej 25% deželnega prispevka nasvetuje. Prepričan sem, da bode deželni odbor dotično prošnjo vladi toplo priporočal, da privoli kolikor mogoče visoki državni prispevek.

Pri tej priliki moram tudi opozarjati na mnogo občin in vasi Bele krajine n. pr. Adlešiči, Bojance Tribuče, Preloka, Žilje, Brezovica, Grič, Suhor, Češnjevce, Štrekljavec itd., ki pogostoma ponavljajo prošnje za napravo kapnic, vodnjakov, napajališč in vodovodov, pa še danes niso deležni pitne vode. Tedaj je skrajni čas, da se na vse gospodarje teh in drugih krajev enkrat ozir jemlje, ker je voda zanje življenska potreba ter brez vode ni mogoče redno gospodariti. Z ozirom na to je želja opravljena, da deželni odbor glede naprave kapnic, vodnjakov, napajališč in vodovodov izroči vložene prošnje, ki še niso rešene, stavbenemu uradu z naročilom, da stori potrebne preiskave na licu mesta ter poroča, oziroma predloži načrte, kako naj bi se preskrbela potrebna voda.

Tu bi se naj ravnalo po načelu, da morajo bolj potrebni kraji prej preskrbljeni biti z vodo, kakor manj potrebni.

Mnogo dela in ogromne troške za vodovodne naprave ima zmagati naša dežela, vendar se bo to breme olajšalo, ako vlada zvesta ostane svoji obljubi, ki jo je po ministru grofu Bylandt-Rheidtu podala v državnem zboru dne 5. minulega meseca, da hoče kolikor mogoče pospeševati in podpirati v naši deželi vodovodne zadeve.

Da se to uresniči, je moja iskrena želja.

Deželni glavar:

Gospod poslanec Mejač ima besedo.

Poslanec Mejač:

Visoka zbornica! Hotel sem z ozirom na uravnavo Bistrice nekaj več o tej velevažni in res imenitni regulaciji izpregovoriti. Ker pa je gospod tovariš in referent Povše tako izborna povedal vse v tej razpravi, ne preostaja mi drugega, kakor da opozorim visoko zbornico na veliko potrebo te regulacije, ker, kakor sem ravno zadnje dni čul, je tu bila zopet povodenj in je voda zopet odnesla veliko sveta. Kakor je gospod referent omenil, so posebno v nevarnosti kraji: Videm, Mala loka in Dol; in ako ne stopimo kmalo na delo, se utegne pač primeriti, da priteče nekega lepega dne Bistrica v lepo vas Dol. Zato visokej zbornici najtopleje priporočam, da sprejme mej drugimi tudi regulacijo Bistrice kot nujno.

Dalje bi omenil tudi glede vodovodov posebno vas Žeje v občini Brezovica v kamniškem okraju. Ta vas tudi nujno potrebuje vodovoda in bi bilo vendar enkrat treba z delom pričeti.

Dalje tudi vas Rov in dotični sosedni okraji kateri so sami pokrili stroške za vodovod, katerega so pred nedoglednim časom napravili in bi bilo nujno treba, da tudi dežela pomaga, da se pokrije posojilo, katerega so morali za to najeti. Priporočam

mej drugim tudi ta vodovod visokej zbornici, da da primerno podporo.

In s tem končam. (Odobrovanje na levi. — Beifall links.)

Deželni glavar:

Želi še kdo besede?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ker ne, prosim glasovati o nujnosti in sicer najprej predloga gospoda poslanca Pirca in tovarišev, glede vodovoda v Kranju, ki se glasi (bere: — liest:)

„Deželni odbor se pozivlja, da še v tem zasedanju predloži zakonski načrt glede tega vodovoda.“

Gospodje poslanci, ki so za nujnost tega predloga, izvolijo ustati.

(Obvelja. — Angenommen.)

Sprejeto.

Sedaj pride glasovanje o nujnosti predloga gospodov poslancev dr. Šusteršiča, Povšeta in tovarišev, ki se glasi (bere: — liest:)

„Deželni zbor naj sklene:

Deželni odbor se pooblašča, da sme za vodovode, za katere so načrti že izdelani in od ministertva odobreni, kakor tudi za vse uravnave voda, za katere so istotako vse predpriprave dognane, brez prejšnjega posebnega dovoljenja deželnega zbora deželni prispevek k tem napravam obljubiti in po izvršitvi naprave tudi izplačati.

V ta namen sme deželni odbor uporabljati zaklad, ki je bil ustanovljen z zakonom z dné 4. septembra 1900, dež. zak. št. 20, in sme osobito v § 3. tega zakona sklenjeno posojilo v to svrhu po potrebi realizovati.“

Gospodje, ki pritrujejo nujnosti tega predloga izvolijo ustati.

(Obvelja. — Angenommen.)

Sprejeto.

Ali se je v formalnem oziru predlagalo, da se zadeva izroči upravnemu odseku?

Poslanec Povše:

Po svoji vsebini bi ta predlog pač spadal v upravni odsek, ali, ker se gre za pooblastilo deželnemu odboru, da sme razpolagati z melioracijskim zakladom, znašajočim štiri milijone kron, je absolutno potrebno, da razpravlja o tem finančni odsek in stavi torej predlog, da se odstopita oba predloga finančnemu odseku.

Deželni glavar:

Gospodje poslanci, ki so za to, da se oba predloga izročita finančnemu odseku, izvolijo ustati.

(Obvelja. — Angenommen.)

Sprejeto in izročita se torej predloga finančnemu odseku.

Vsled današnjih sklepov imamo sedaj voliti odsek dvanajstotice za posvetovanje o zadevi uravnave učiteljskih plač, ker se je volitev tega odseka

sklenila po nujnem predlogu gospoda poslanca Hribarja in tovarišev, in vsled ravnokar storjenega sklepa, da se nujni predlog gospoda poslanca Pirca v zadevi vodovoda za Kranj in nujni predlog gospodov poslancev dr. Šusteršiča, Povšeta in tovarišev izročita finančnemu odseku, mora se voliti tudi finančni odsek.

Ob enem bi pa priporočal, da se, če ni ugovora proti temu, takoj sedaj izvrše tudi še volitve ostalih odsekov.

Poslanec dr. Šusteršič:

Bo preveč za danes!

Deželni glavar:

Dobro, torej se bosta volila za danes samo šolski in finančni odsek in prekinem sejo za toliko časa, da se izvršita volitvi.

(Seja prestane ob 2. uri 10 minut popoldne ter se nadaljuje ob 2. uri 20 minut popoldne. — Die Sitzung wird um 2 Uhr 10 Minuten nachmittags unterbrochen und um 2 Uhr 20 Minuten wieder aufgenommen.)

Deželni glavar:

(Pozvoni. — Das Glockenzeichen gebend.)

Gospod poslanec dr. Šusteršič se je oglasil k besedi.

Poslanec dr. Šusteršič:

Visoka zbornica! Kakor znano se katoliško-narodna stranka v zadnjem zasedanju, razun volitve v ustavni odsek, ni vdeleževala volitev v odseke in tudi ni sodelovala v drugih odsekih.

Vzrok je bil, kakor znano, ta, da so se v predzadnjem zasedanju vršili v odsekih gotovi dogodki, kateri so itak vsem gospodom znani in katerih tukaj ni treba ponovljeno navajati.

Vsled tega in ker katoliško-narodna stranka ni vedela, ali se bo položaj kako drugače spremenil v sedanjem zasedanju, je klub katoliško-narodnih poslancev sklenil, da se tudi v letošnjem zasedanju ne vdeležimo volitve v druge odseke, kakor v ustavni odsek, naznanjam pa, da je klub katoliško-narodnih poslancev ta svoj sklep danes tako spremenil, da se vdeležimo volitve v finančni odsek in šolski odsek in da hočemo člani tega kluba, ako nam bo omogočeno, v teh odsekih tudi stvarno sodelovati.

Poglavitni vzrok za to spremenjeno stališče je prvič to, da je zbornica po večini se izrekla za splošno in enako volilno pravico, izrekla tudi, da se naloži ustavnemu odseku, kakor hitro mogoče podati poročilo o tej zadevi, — dalje pa tudi iz tega razloga, ker je visoka zbornica spremenila svoje stališče, katero je prej zavzemala glede nujnih predlogov in iz stvarnih razlogov glasovala za nujnost naših predlogov, upam tudi, da bo naprej večina tako postopala — in ker se imata odseka pečati z velevažnimi predlogi, katere je stavila katoliško-narodna stranka in je bila nujnost tudi deloma

že danes sprejeta; zato vidimo potrebo in umestnost sodelovanja v teh odsekih, vsled česar se hočemo volitve tudi vdeleževati.

Predlagam pa, da se ne trati časa in ker so glede ključa, po katerem naj se mandati razdele, vse stranke edine, da se volitve izvrše per acclamationem in izvolijo v šolski odsek gospodje poslanci

(bere: — Iteft:)

Ferjančič, Grasselli, Hribar, Majaron, Rechbach, Margheri, Barbo, Jaklič, Povše, Šusteršič, Demšar in Košak.

Deželni glavar:

Ako nihče ne ugovarja, da se volitve izvrše per acclamationem —

(Nihče ne ugovarja. — Es erfolgt kein Widerpruch.)

se bo torej tako volilo in prosim, da gospodje, ki se strinjajo s prečitanimi kandidati, izvolijo ustati.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto in torej je volitev izvršena.

Poslanec dr. Šusteršič:

Po medsebojnem dogovoru vseh strank predlagam, da se za finančni odsek izvolijo gospodje poslanci

(bere: — Iteft:)

Arko Miha, Povše, Šusteršič, Žitnik, Pogačnik, Barbo, Schöppl, Apfaltrer, Margheri, Hribar, Majaron in Grasselli.

Deželni glavar:

Gospodje, ki se strinjajo s tem, da se prečitani kandidati izvolijo, prosim naj ustanejo.

(Obvelja. — Angenommen.)

Sprejeto.

Prosim, da se ravnokar izvoljena odseka takoj konstituirata in sicer prvi finančni odsek in potem šolski odsek.

Deželni glavar:

(Pozvoni. — Daß Glockenzeichen gebend.)

Gospod poslanec župan Hribar ima besedo.

Poslanec Hribar:

Visoka zbornica! Pri volitvi v finančni odsek, ki se je ravnokar izvršila per acclamationem, se je od strani narodno-napredne stranke pomotoma postavil za kandidata gospod poslanec Grasselli, dočim je bil lansko leto član finančnega odseka gospod poslanec dr. Tavčar. Ker pa stojimo na načelu, da se izvolijo isti gospodje kakor lani, zato je izjavil gospod poslanec Grasselli, da svoj mandat odklada, in jaz torej predlagam, da se namestu njega izvoli gospod poslanec dr. Tavčar.

Deželni glavar:

Gospodje poslanci, ki pritrujejo temu predlogu, izvolijo ustati.

(Obvelja. — Angenommen.)

Izvoljen je torej gospod poslanec dr. Tavčar članom finančnega odseka.

Naznanjam, da so se odseki konstituirali in da je izvoljen v finančnem odseku načelnikom gospod poslanec Hribar in podnačelnikom gospod poslanec dr. vitez Schöppl.

V šolskem odseku je izvoljen načelnikom gospod poslanec grof Barbo in namestnikom dr. Ferjančič.

Ustavni odsek se je že itak konstituiral in le še manjka podpredsednika. To se lahko popravi pri prvi seji tega odseka, ker ni treba, da bi se tukaj v zbornici izvolil podnačelnik.

Naznanjam, da ima finančni odsek sejo v petek dne 10. t. m. ob 9. uri dopoldne.

Šolski odsek ima sejo v petek ob 3. uri popoldne.

Kakor sem že prej naznanil, ima ustavni odsek sejo jutri dne 9. t. m. ob 9. uri dopoldne.

Prihodnja seja bo, da bodo odseki imeli priliko zborovati, v torek dne 14. t. m. ob 10. uri dopoldne in sicer se bo nadaljeval današnji dnevni red.

Sklepam sejo.

Konec seje ob 2. uri 40 minut popoldne. — Schluß der Sitzung um 2 Uhr 40 Minuten Nachmittags.